

**Hämeen ELY-keskus
Osaamisen ja kulttuurin kehittämisryhmä
Erikoissuunnittelija Anni Lautala
29.12.2010**

Arvio kulttuuritoimijoiden ja luovan talouden toimintaedellytyksistä sekä palvelutuotannosta Hämeen ELY-keskuksen alueella

Opetus- ja kulttuuriministeriöstä syyskuussa 2010 saadun toimeksiannon mukaisesti Hämeen kulttuuritoimijoiden ja luovan talouden toimintaedellytyksiä on arvioitu vastaamalla toimeksiannossa olleisiin kysymyksiin. Arvioinnissa on käytetty aineistona tilastokeskuksen Kulttuurin aluetilinpito ja Alueiden kulttuurit 2009 -tilastoaineistoja, mikä on rajannut arviointia, koska tilastoaineisto ei kata läheskään koko laajaa kulttuurisektoria kaikkine toimijoineen ja tapahtumineen. Arviossa on otettu huomioon Hämeen taidetoimikunnalta saadut kommentit.

Sisällysluettelo:

1. Kulttuurin merkitys aluetaloudessa
 - 1.1. Kulttuuritoimialojen tuotos, arvonlisäys sekä työllisten määrä
 - 1.2. Hämeen kulttuuritoimialojen vahvuudet ja heikkoudet
2. Kulttuuritoimijat
 - 2.1. Museot
 - 2.2. Elokuvat
 - 2.3. Teatterit
 - 2.4. Tanssi
 - 2.5. Musiikki
 - 2.6. Valokuvaus
 - 2.7. Kuvataide
 - 2.8. Kulttuuritapahtumat
 - 2.9. Kulttuuritilat
 - 2.10. Kulttuurialan koulutus
 - 2.11. Kulttuurialan toimipaikat
3. Kulttuurin talous
 - 3.1. Valtion tuki kulttuurille
 - 3.2. Muu tuki kulttuurille
 - 3.3. Kuntien kulttuuritoimen nettokustannukset tehtävittäin
4. Yhteenveto

1. Kulttuurin merkitys aluetaloudessa

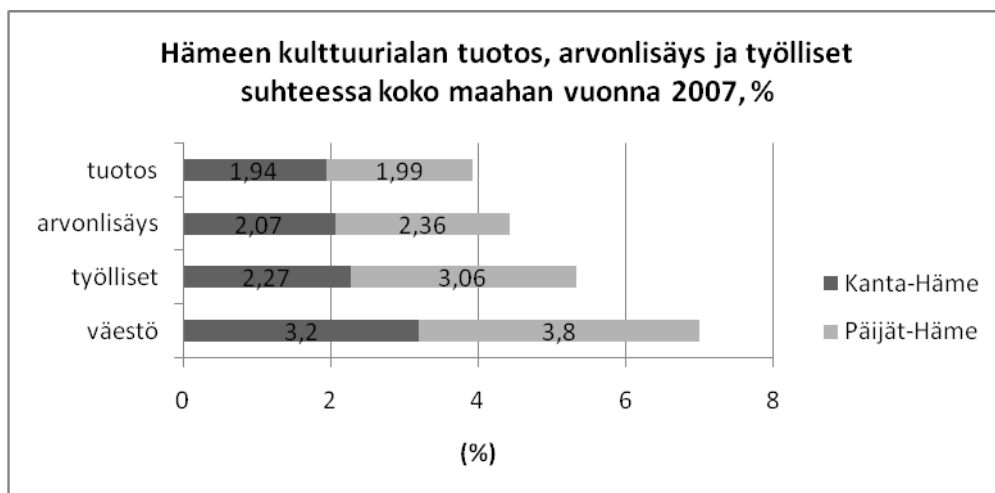
1.1. Kulttuuritoimialojen tuotos, arvonlisäys sekä työllisten määrä

1a) Mikä on ELY-alueenne osuus Kulttuurin aluetilinpito-aineiston pohjalta kulttuurin toimialojen tuotoksesta, arvonlisäyksestä ja työllisten määrästä suhteessa koko maan kehitykseen? Vertaa oman ELY-alueenne tuloksia koko maan aineistoon.

Hämeen ELY-keskuksen alueella (jatkossa Häme) eli Kanta- ja Päijät-Hämeen maakunnissa vuonna 2007 oli 370 349 asukasta, mikä on 7 prosenttia koko maan väestöstä. Kanta-Hämeessä Hämeen väestöstä oli 46,1 prosenttia ja Päijät-Hämeessä 53,9 prosenttia.

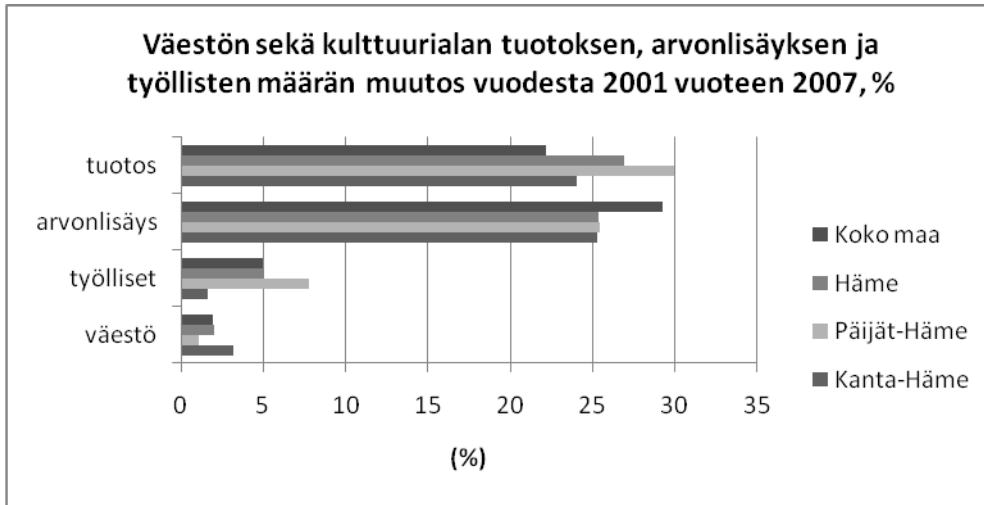
Hämeessä tuotettiin koko maan kaikkein toimialojen tuotoksesta 5,5 % ja arvonlisäyksestä 2,5 %. Koko maan kaikkien alojen työllisistä Hämeessä oli 6,5 %. Hämeen toimialojen kokonaistuotos ja varsinkin arvonlisäys jäivät selvästi alle alueen väestöosuuden, sen sijaan työllisten määrä oli lähellä väestöosuutta.

Kulttuuritoimialan koko maan vuoden 2007 tuotoksesta Hämeessä tuotettiin vajaa neljä prosenttia ja arvonlisäyksestä reilu neljä prosenttia. Asukaslukuun suhteutettuna kulttuuritoimialan tuotos oli Hämeessä 1 215 euroa ja arvonlisäys 590 euroa, kun vastaavat koko maan keskiarvot olivat 2 165 euroa ja 933 euroa. Kulttuurialojen koko maan työllisistä Hämeessä asui 5,3 prosenttia.

Kulttuurialan tuotoksen, arvonlisäyksen ja työllisten määrän suhteelliset osuudet jäävät Hämeessä selvästi alle alueen 7 prosentin väestöosuuden. Tähän on keskeisenä syynä se, että kulttuurin talous on keskittynyt voimakkaasti pääkaupunkiseudulle, koska monet alan yritykset tai niiden päätoimipaikat sijaitsevat siellä. Pääkaupunkiseudun läheisyys vaikuttaa Hämeessä siihen, että Hämeestä käydään paljon töissä pääkaupunkiseudulla. Näin ollen Hämeen kulttuurialan työllisten määrä ei suoraan kuvaa Hämeen kulttuurialan työpaikkojen määrää.

Vaikka Hämeen osuus koko maan kulttuuritoimialan tuotoksesta, arvonlisäyksestä ja työllisten määrästä jää alle alueen väestöosuuden, ovat kulttuurialat olleet 2000-luvulla selvästi kasvava toimiala Hämeessä.

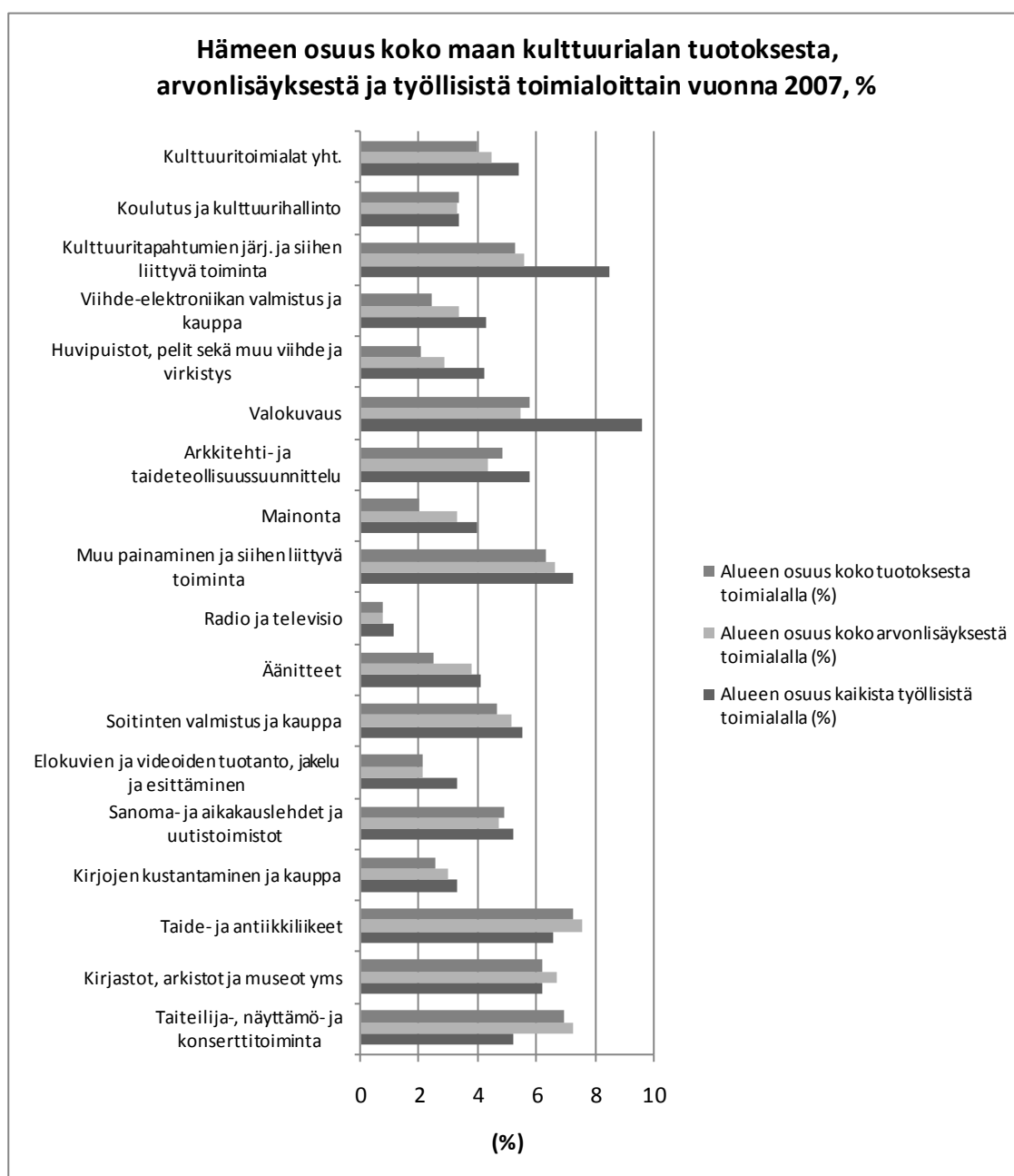

Kulttuuritoimialan tuotos on kasvanut vuodesta 2001 vuoteen 2007 Hämeessä 27,0 prosenttia, kun vastaava kasvu koko maassa on ollut vain 22,2 prosenttia. Sen sijaan Hämeen kulttuurialojen arvonlisäys on kasvanut vastaavana aikana vain 25,4 prosenttia, kun koko maassa kasvu on ollut 29,3 prosenttia. Työllisten määrä on kasvanut Hämeessä 5 prosenttia, mikä vastaa koko maan keskimääräistä kehitystä. Hämeessä varsinkin kulttuurialojen tuotoksen ja työllisten määrän suhteellinen kasvu on ollut 2000-luvulla Päijät-Hämeessä selvästi suurempi kuin Kanta-Hämeessä ja koko maassa keskimäärin, vaikka asukasta kohti laskettuna sekä tuotos että arvonlisäys ovat Kanta-Hämeessä edelleen Päijät-Hämettä suuremmat.

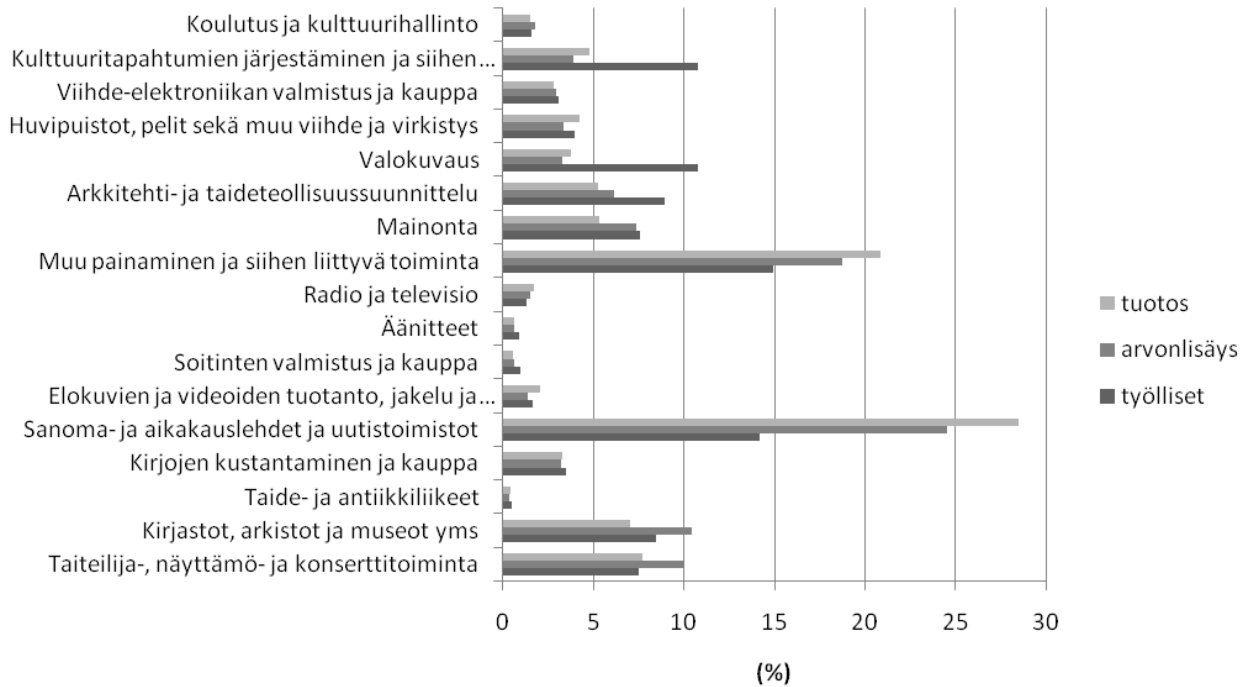
1.2 Hämeen kulttuuritoimialojen vahvuudet ja heikkoudet

1b) Mitkä kulttuurin alat ovat aineiston perusteella ELY-alueenne vahvuuksia, mitkä heikkouksia tuotoksen, arvonlisäyksen ja työllisten näkökulmista vuosina 2001-2007?

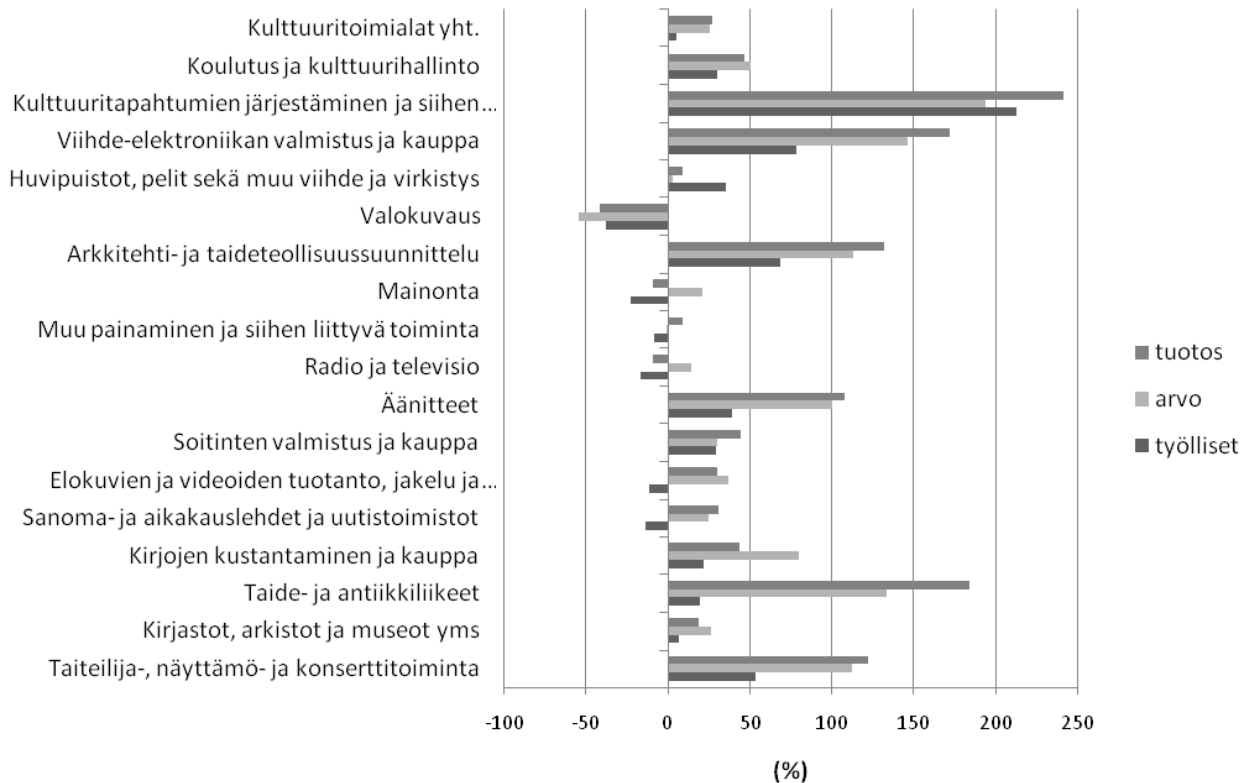
Hämeen osuus koko maan kulttuuritoimialan tuotoksesta, arvonlisäyksestä ja työllisistä jää alle Hämeen 7 prosentin väestöosuuden, eikä yksikään yksittäinen kulttuuriala ylitä 10 prosentin osuutta. Yksittäisistä kulttuurialoista ainoastaan valokuvauksessa, kulttuuritapahtumien järjestämisessä sekä muussa painamisessa on työllisiä Hämeen väestöosuutta enemmän. Väestöosuus ylittyy myös taide- ja antiikkikaupan sekä tuotoksessa että arvonlisäyksessä ja taiteilija-, näyttämö- ja konserttitoiminnan arvonlisäyksessä.

Hämeen kulttuurialojen tuotoksen, arvonlisäyksen ja työllisten jakauma toimialoittain vuonna 2007, %

Hämeen kulttuurialojen tuotoksen, arvonlisäyksen ja työllisten määrän muutos vuodesta 2001 vuoteen 2007, %

Hämeen vahvat alat – sanomalehdet ja muu painaminen – tulevaisuudessa heikoilla?

Hämeen kaksi selkeästi vahvinta kulttuuritoimialaa sekä tuotoksella, arvonlisäyksellä että työllisten määrällä mitattuna ovat sanoma- ja aikakauslehdet ja uutistoimistot sekä muu painaminen. Näillä kahdella toimialalla tuotetaan lähes puolet (49 %) Hämeen tuotoksesta ja yli 40 prosenttia (43 %) alueen arvonlisäyksestä. Hämeen työllisistä näillä aloilla työskentelee 29 prosenttia, vaikka työllisten määrä on vähentynyt 2000-luvulla sanoma- ja aikakauslehdet ja uutistoimistot -alalta 13,7 prosenttia ja muu painaminen -alalta 9,1 prosenttia.

Sanoma- ja aikakauslehdet ja uutistoimistot -ala on myös valtakunnallisesti merkittävin työllistäjä ja tuotoksen tekijä. Tämä selittyy sillä, että Suomessa on valtakunnallisten päivälehtien lisäksi kattava maakunta- ja paikallislehtiverkosto. Hämeen kummassakin maakunnassa on laajalevikkiset maakuntalehdet eli Hämeenlinnassa ilmestyvä Hämeen Sanomat (vuonna 2009 levikki 28 366) ja Lahdessa ilmestyvä Etelä-Suomen Sanomat (vuonna 2009 levikki 60 420) sekä lukuisia muita paikallis- ja ilmaisjakelulehtiä.

Muu painaminen -toimialan suhteellisen suuri merkittävyys Hämeessä ja etenkin Kanta-Hämeessä johtuu siitä, että Hämeenlinnassa toimii Kariston Oy:n kirjapaino ja Forssassa sekä Forssa Print (entinen Forssan kirjapaino Oy) että Sanoma Newsin yksi painotalo (mm. Helsingin Sanomat ja Iltä-Sanomat). Lisäksi Kanta-Hämeessä toimii muita painotaloja.

Hämeen nykyisten vahvojen kulttuuritoimialojen eli sanoma- ja aikakauslehtien sekä painoalan asema ja merkitys tulee tulevaisuudessa todennäköisesti laskemaan. Tilastokeskuksen Joukkoviestintämarkkinat 2009 -selvityksen ennakkotietojen mukaan mediamarkkinoiden arvosta katosi 7 prosenttia vuonna 2009, mikä on sodanjälkeisen ajan suurin vuosipudotus. Lasku kohdistui erityisesti graafiseen joukkoviestintään (päivälehdet, muut sanomalehdet, ilmaislehdet, aikakauslehdet, kirjat, hakemistot ja suoramainonta) ja tallenteisiin (äänitteet, videot, elokuvateatterit). Sen sijaan verkkomedia internetissä kasvoi 4 prosenttia. Sähköiset lukulaitteet yleistyvät perinteisten painettujen kirjojen ja lehtien rinnalle.

Hämeen kulttuuritoimen keskittyminen vahvasti kahdelle toimialalle eli sanomalehtiin ja muuhun painamiseen on Hämeen kulttuurialan vahvuus, mutta myös heikkous tai ainakin uhka. Teknologian kehittyminen on vähentänyt näillä aloilla työvoiman tarvetta ja sähköiset palvelut ja verkkomedia ovat kasvattaneet osuuttaan, joten nämä alat ovat ns. auringonlaskun aloja. Mikä tulee olemaan paperisen ja sähköisen median ja kirjallisuuden suhde, jää nähtäväksi. Todennäköistä kuitenkin on, että näiden alojen merkitys Hämeessä vähenee sekä alan rakennemuutoksen että muiden kulttuurialojen vahvistumisen myötä.

Tulevaisuuden aloja Hämeessä: kulttuuritapahtumien järjestäminen sekä taiteilija-, näyttämö- ja konserttitoiminta

Kulttuuritapahtumien järjestäminen on ollut 2000-luvulla sekä työllisten määrällä että tuotoksella ja arvonlisäyksellä mitattuna kasvavin kulttuuritoimiala Hämeessä. Kehitys on ollut vastaavanlainen myös koko maassa, tosin Hämeessä suhteellinen kasvu on ollut koko maata selvästi suurempi. Kulttuuritapahtumien järjestäminen ja siihen liittyvä toiminta työllisti vuonna 2007 Hämeessä 606 henkilöä, mikä on kolmanneksi eniten Hämeen kulttuuritoimialoista. Tuotoksen ja työllisten määrä on yli kolminkertaistunut ja arvonlisäyksen määrä lähes kolminkertaistunut Hämeessä tarkastelujaksolla. Alan kasvulle on luonut hyvät edellytykset Päijät-Hämeessä Lahden Sibeliustalon kongressi- ja konserttikeskuksen toiminnan käynnistyminen vuonna 2000. Hämeenlinnassa puolestaan avattiin vuoden 2007 lopulla kulttuuri- ja kongressikeskus Verkatehdas, jossa toimii useita eri luovan alan toimijoita ja joka on vaikuttanut merkittävästi Hämeenlinnan kulttuuritarjontaan. Verkatehtaan vaikutus ei kuitenkaan näy vielä nyt käytettävissä olevissa kulttuuritilastoissa. Hämäläisiä kulttuuritapahtumia ja -toimijoita käsitellään tarkemmin arvion toisessa osassa.

Taiteilija-, näyttämö- ja konserttitoiminta on ns. perinteisenä alana sekä vahva että kasvava ala Hämeessä. Lahden Sibeliustalo ja Hämeenlinnan Verkatehdas mahdollistavat mm. valtakunnallisten konserttikiertueiden esiintymiset. Hämeessä on kolme ammattiteatteria eli Hämeenlinnan teatteri, Lahden kaupunginteatteri ja Riihimäen teatteri. Taiteilija-, näyttämö- ja konserttitoiminnan sisältöä ja volyyymiä käsitellään tarkemmin arvion toisessa osassa.

Valtakunnallisesti viihde-elektroniikan valmistus ja kauppa on ollut 2000-luvulla kasvava toimiala. Kasvuun on vaikuttanut ennen kaikkea uuden teknologian kehittyminen ja sitä kautta uusien laitteiden markkinointi ja kauppa. Suomessa siirryttiin vuonna 2007 pelkkiin digi-tv-lähetyksiin, mikä kasvatti huomattavasti televisioiden ja digilaitteiden myyntiä. Alan volyyymiä on kasvattanut lisäksi mm. internetin käytön yleistymisen kotitalouksissa, DVD-soittimien tulo markkinoille ja jatkuvasti kehittyvien matkapuhelimien kauppa. Hämeessä tämän alan kehitys noudattanee valtakunnallista vähittäiskaupan kehitystä.

Globalisaatio heijastuu valokuvaukseen ja mainontaan

Valokuvausala oli vuonna 2007 etenkin Päijät-Hämeessä merkittävä työllistäjä, vaikka se on ollut 2000-luvulla kaikkein taantuvuin kulttuuritoimiala Hämeessä sekä tuotoksen (-42,1 %), arvonlisäyksen (-54,8 %) että työllisten määrällä (-38,0 %) mitattuna. Valokuvauksen asema selittyy Päijät-Hämeessä mm. sillä, että Lahdessa sijaitsee Eirikuva-yritys, jonka ydinliiketoiminta koostuu valokuvien valmistamisesta sekä valokuvausalan tuotteiden maahantuonnista ja tukkukaupasta. Valokuvausalan yleiseen kehitykseen 2000-luvulla on vaikuttanut merkittävästi valokuvauksen ja valokuvien valmistuksen digitalisoituminen. Valokuvausliikkeiden suurin tulonlähde on perinteisesti ollut kuvanvalmistus. Paperikuvien tekeminen filmeistä on kuitenkin vähentynyt huomattavasti digikuvauksen seurauksena. Nettikaupan kasvun myötä valokuvia hankitaan yhä enemmän kuvapalveluista ja valokuvatarvikkeita verkkokaupoista, mikä on tehnyt perinteisestä valokuvaamotoiminnasta kannattamatonta ja johtanut valokuvausliikkeiden määrän vähenemiseen.

Mainonta on ollut Hämeessä 2000-luvulla taantuva kulttuuritoimiala sekä tuotoksella että työllisten määrällä mitattuna. Mainonta on ketjuuntunut ja keskittynyt valtakunnallisesti ja maailmanlaajuisesti. Sähköisen median käytön lisääntyessä ja verkkokaupan kasvaessa perinteinen printtimainonta menettää koko ajan osuuttaan verkkomainonnalle.

2. Kulttuuritoimijat

2) Mitkä ovat ELY-alueenne keskeiset julkisen ja kolmannen sektorin kulttuuritoimijat (teatterit, orkesterit, museot, taiteen ja kulttuurin aluekeskukset, kulttuuritapahtumat jne.) Alueiden kulttuurit 2009 -aineiston perusteella? Miten hyvin niiden toiminta palvelee aluetta tilastoaineiston pohjalta (esityskerrat, kävijöiden määrä, myydyt liput jne.) suhteessa alueen väkilukuun ja valtakunnalliseen keskiarvoon?

2.1 Museot

Päätoimisesti hoidetut museot

Hämeessä oli 14 päätoimisesti hoidettua museota vuonna 2007, mikä on 8,5 prosenttia koko maan 165 museosta. Suurin osa ammatillisesti toimivista museoista on joko kuntien tai valtion omistamia. Tilastoinnissa mukana olevat museot ovat avoinna yleisölle säännöllisesti.

Hämeen päätoimisesti hoidetut museot ja museokohteet sekä kävijämäärät vuosina 2007 ja 2009		
	Kävijämäärä 2007	Kävijämäärä 2009
Kulttuurihistorialliset museot		
Forssan museo	6 253	4 278
Forssan museo, Tekstiilimuseo Tyyki	2 854	1 547
Heinolan kaupunginmuseo	6 350	6 045
Heinolan kaupunginmuseo, Lääninkivalteri Aschanin talo	5 232	3 147
Hämeenlinnan kaupungin historiallinen museo	7 551	7 965
Hämeenlinnan kaupungin historiallinen museo, Palanderin talo	2 215	1 751
Hämeenlinnan kaupungin historiallinen museo, Sibeliuksen syntymäkotona *)	433	5 704
Itä-Hämeen museo (Hartola)**)	1 308	-
Lahden kaupunginmuseo, Lahden historiallinen museo	6 748	10 588
Riihimäen kaupunginmuseo	4 538	3 907
Suomen kansallismuseo, Urajärven kartanomuseo (Asikkala)	3 128	suljettu
Suomen kansallismuseo, Hämeen linna	97 110	100 286
*) peruskorjaus vuonna 2007, mikä vaikutti kävijämääriin		
**) ei enää vuonna 2009 itsenäinen yksikkö, sopimus Lahden kaupunginmuseon kanssa		
Erikoismuseot		
Designmuseo, litalan lasimuseo	11 516	9 248
Hämeenlinnan kaupungin historiallinen museo, Vankilamuseo	20 879	19 857
Lahden kaupunginmuseo, Hiihtomuseo	26 276	24 405
Lahden kaupunginmuseo, Radio- ja tv-museo	7 638	8 632
Lahden kaupunginmuseo, Sotilaslääketieteen museo	1 203	823
Panssarimuseo (Hattula)	21 457	22 097
Suomen lasimuseo (Riihimäki)	17 688	22 524
Suomen metsästysmuseo (Riihimäki)	15 416	13 703
Suomen sotilasmusiikkimuseo (Lahti) ***)	1 862	-
Suomen tykistömuseo (Hämeenlinna)	23 158	18 551
***) siirtyi v. 2008 sopimuksella Lahden kaupunginmuseon hallinnoimaksi yksiköksi		
Taidemuseot		
Heinolan kaupunginmuseo, Heinolan taidemuseo	9 544	8 810
Hämeenlinnan taidemuseo, Engel-rakennus	15 233	6 496
Hämeenlinnan taidemuseo, Lohrmann-rakennus	12 064	9 394
Lahden taidemuseo	9 623	12 227
Riihimäen taidemuseo	19 338	8 638

Lähde: Museovirasto, Museotilastot 2007 ja 2009

Museokäyntejä vuonna 2007 Hämeessä oli sataa asukasta kohti vain 66, kun koko maan keskiarvo oli 89. Hämeen museoista oli 7 Kanta-Hämeessä ja 5 Päijät-Hämeessä. Kanta-Hämeessä sataa

asukasta kohti laskettuja museokäyntejä oli 99, mikä ylittää selvästi koko maan keskiarvon. Sen sijaan Päijät-Hämeen 38 sataa asukasta kohti laskettua museokäyntiä jää huomattavasti alle koko maan keskiarvon. Kanta-Hämeessä keskimääräisiä museokäyntimääriä nostaa Hämeen linnan ja tiettyjen erikoismuseoiden suosio, jolloin niihin tulee kävijöitä paljon myös oman alueen ulkopuolelta.

Hämeen 14 päätoimisesti hoidetun museon 27 museokohteesta 16 oli Kanta-Hämeessä ja 11 Päijät-Hämeessä. Kävijämäärältään ylivoimaisesti suosittu kohde Hämeessä oli Hämeen linna, jossa kävijöitä on ollut viime vuosina vuosittain noin 100 000. Seuraavaksi eniten kävijöitä oli Hiihtomuseossa, Suomen tykistömuseossa, Panssarimuseossa sekä Vankilamuseossa, joten eniten kävijöitä käy juuri erikoismuseoissa.

Hämeen museoiden kävijämäärissä on jonkin verran vuosittaisia eroja verrattaessa vuosia 2007 ja 2009. Osa eroista selittyy vaihtuvien näyttelyiden vaihtelevalla suosiolla. Varsinkin taidemuseoissa joinain vuonna jokin erikoisnäyttely on ollut hyvin suosittu ja se on vetänyt kävijöitä sekä omalta alueelta että oman alueen ulkopuolelta ns. normaalia perusnäyttelyä enemmän. Tästä on hyvänä esimerkkinä Hämeenlinnan taidemuseon suositut kesänäyttelyt.

Muu museotoiminta

Suomen museoliiton tietojen mukaan Suomessa toimii yli tuhat museota, joista vuonna 2007 vain 165 oli päätoimisesti hoidettua ja säännöllisesti auki olevaa museota. Suurin osa Suomen museoista on harrastelija- ja vapaaehtoisvoimin ylläpidettyjä kotiseutu- tai perinnemuseoita, jotka pitävät näyttelyitään avoinna ainoastaan kesäisin. Vaikka näissä museoissa kävijämäärät eivät välttämättä ole suuria, niillä on huomattava paikallinen merkitys. Museoiden ydintehtävänä on kokoelmien hoito ja säilytys, joten ulospäin näkyvä työ eli näyttelytyö on vain osa museoissa tehtävästä työstä. Lisäksi museot tekevät paljon historiaan ja paikkakuntaan liittyvää selvitystyötä, tietopalvelutyötä sekä omaan alaansa liittyvää neuvontaa. Näin ollen museoiden merkitystä ei voi mitata pelkästään kävijämäärillä.

Osassa museorakennuksia on mahdollisuus järjestää myös erilaisia tilaisuuksia. Suuremmissa rakennuksissa on näyttelytilojen lisäksi kokous- ja kahvila/ravintolatiloja. Museoiden yhteydessä olevat muut käytössä olevat tilat tuovat usein museoihin niitä kävijöitä, jotka muuten eivät museoissa vierailisi.

Eri harrastelijataiteilijat pitävät nykyisin yksityisiä taidenäyttelyitä esimerkiksi kirjastoissa, asiakaspalvelutilojen auloissa sekä kahviloissa. Taidetta viedään sinne, missä ihmisiä liikkuu, joten samalla kun tekijät saavat töitään esille, ohikulkijat saavat taidekokemuksia.

2.2. Elokuvat

Elokuvakeskukset

Lahdessa toimii yksi Suomen 12 alueellisesta elokuvakeskuksesta. Vuonna 1989 perustettu Päijät-Hämeen elokuvakeskus on vakiinnuttanut paikkansa Päijät-Hämeen alueella kansainvälistä, eritoten eurooppalaista elokuvakulttuuria tarjoavana kulttuurilaitoksena. Elokuvakeskus tekee aktiivista yhteistyötä Lahden muotoiluinstituutin elokuva- ja TV-ilmallisuuden osaston kanssa ja oppilaitoksella on mahdollisuus mm. käyttää elokuvateatteri Kino Iiristä koulutus- ja esiintymistilana. Lisäksi elokuvakeskus tarjoaa koulukinonäytöksiä ala- ja yläasteikäisille oppilaille sekä järjestää kaksi kertaa vuodessa Nallepäivät päiväkotikäisille lapsille. Vuonna 2007 Päijät-Hämeen elokuvakeskuksessa esitettiin 233 eri elokuvaa, elokuvaesityksiä oli 729 ja myytyjä lippuja 9 229.

Elokuvateatterit

Elokuvateattereita Hämeessä oli 28 vuonna 2008, mikä on 8,7 prosenttia koko maan elokuvateattereista. Hämäläiset käyvät elokuvissa suunnilleen saman verran kuin koko maassa keskimäärin, tosin Päijät-Hämeessä käyntikertoja on hieman enemmän kuin Kanta-Hämeessä. Elokuvissakäyntimääriin vaikuttavat paljon kulloinkin tarjoilla olevat sekä kansainvälisessä levityksessä olevat elokuvat että varsinkin 2000-luvulla teattereihin paljon katsojia vetäneet uudet kotimaiset elokuvat.

Elokuvateatterit ja elokuvissa käynnit vuonna 2008				
	Kanta-Häme	Päijät-Häme	Häme	Koko maa
Elokuvateatterisaleja	16	12	28	323
Elokuvissa käyntien määrä	180 000	257 000	437 000	6 851 000
Käyntejä/asukas	1,0	1,3	1,2	1,3

Elokuvatapahtumat ja elokuvakerhot

Forssassa on järjestetty vuosittain jo yksitoista kertaa Forssan Mykkäelokuvafestivaalit, joiden pää-tapahtumapaikkana on alkuperäiseen asuunsa kunnostettu Suomen ensimmäinen maaseutuelokuvateatteri Forssan Elävienkuvien Teatteri. Elokuvat säestetään Forssassa aina elävällä musiikilla ja orkestereiden ja esiintyjien kirjo vaihtelee yhdestä säestäjästä sinfoniaorkesteriin.

Elokuvakerhot ovat menettäneet sen aseman, joka niillä oli kukoistuskautellaan 1960-luvulta 1980-luvulle. Elokuvekerhojen toiminnan hiipumisen on vaikuttanut videoiden ja dvd:n yleistyminen, television parantunut elokuvatarjonta ja klassikkoelokuvien kopioiden vaikeutunut saatavuus. Nykyisin toiminta on pienimuotoista, mutta perustarkoitus eli elokuvien esittäminen on säilynyt ja kerhotoiminnalla pystytään vaikuttamaan paikkakunnan elokuvatarjontaan. Suomen elokuvakerhojen liittoon kuluu Hämeestä Forssan kansalaisopiston elokuvakerho sekä Heinolan elokuvakerho.

2.3. Teatterit

Ammattiteatterit

Suomessa oli vuonna 2008 teatteri- ja orkesterilain piiriin kuuluvia teattereita (vos-teatterit) 56 kappaletta sekä niiden lisäksi Suomen Kansallisteatteri ja Suomen Kansallisooppera. Vuonna 2008 näiden teattereiden yhteenlaskettuja esityksiä oli 12 602 ja myytyjä lippuja 2 590 736, joten yhtä näytöstä kohti katsojia oli keskimäärin 205. Hämeessä vos-teattereita on kolme eli Hämeenlinnan ja Lahden kaupunginteatterit sekä Riihimäen teatteri.

Teatteri- ja orkesterilain piiriin kuuluvat teatterit (vos-teatterit ml. Suomen Kansallisteatteri ja Suomen Kansallisooppera) vuonna 2008				
	Kanta-Häme	Päijät-Häme	Häme	Koko maa
Teattereiden lkm	2	1	3	58
Teattereiden esityskerrat	389	277	666	12 602
Myydyt liput	58 228	83 856	142 084	2 590 736
Liput/esityskerrat	150	303	213	206

Katsoja- ja esityskertamäärältään suurin Hämeen teattereista on Lahden kaupunginteatteri, joka on yksi Suomen suurimmista ammattiteattereista. Lahden kolme erikokoista näyttämöä eli päänäyttä-

mö Juhani-sali (649 henkeä vuoden 2009 peruskorjauksen jälkeen), Eero-sali (220-290 paikkaa) sekä Aino-sali (78 paikkaa) mahdollistavat hyvin monipuolisen teatterityön ja sen, että Lahti pystyy tarjoamaan teatteriesityksiä myös oman maakunnan teatteriyleisöä laajemmalle joukolle. Vuonna 2008 esityskertoja Lahdessa oli 227 ja myytyjä lippuja 83 856 eli keskimäärin 303 lippua esitystä kohti. Hämeenlinnan kaupunginteatterissa (nyk. Hämeenlinnan teatteri) oli vuonna 2008 esityskertoja 201 ja myytyjä lippuja 34 162 eli keskimäärin 169 lippua esitystä kohti. Hämeenlinnaan valmistui syksyllä 2010 uusi 350-paikkainen teatteri, jolloin päänäyttämön paikkamäärä kasvoi sadalla. Päänäyttämön lisäksi Hämeenlinnassa on noin 100-paikkainen Verstaas-näyttämö. Riihimäen noin 200-paikkaisessa teatterissa oli esityskertoja 188 ja myytyjä lippuja 128, joten keskimäärin katsojia esityksissä oli 128.

Lahdessa toimii myös vapaa ammattiteatteri Teatteri Vanha Juko. Teatteri on aloittanut toimintansa vanhassa elokuvateatterissa vuonna 1995 ja sen ohjelmiston selkärankana ovat kotimaiset kantaesitykset.

Harrastajateatterit

Harrastajateattereita Hämeessä oli 25 vuonna 2008, mikä on 5,7 prosenttia koko maan harrastajateattereista. Esityksiä Hämeen harrastajateattereissa oli 454 ja katsojia 55 302 eli keskimäärin yhdessä esityksessä oli 121 katsojaa, kun koko maassa vastaava keskiarvo oli 108.

Vuonna 2009 Hämeessä oli Teatterin tiedotuskeskuksen Harrastajateatteritilaston mukaan 30 harrastajateatteria, joista valtaosa oli Kanta-Hämeessä. Suurin osa teattereista on kesäteattereita, jotka esittivät yhden näytelmän kesän aikana. Muutama ammattijohtoinen ja ympäri vuoden toimiva teatteri esittää useamman näytelmän vuoden aikana ja antaa myös perusopetusta. Esimerkkinä tällaisista teattereista voi mainita Riihimäen Nuorisoteatterin ja Hämeenlinnan Miniteatterin. Forssan Teatteri on myös ammattijohtoinen harrastajateatteri, joka esittää useamman näytelmän vuoden aikana. Koska Forssan seutukunnalla ei ole omaa ammattiteatteria, on harrastajateatterilla merkittävä rooli seutukunnan kulttuuritoimijana.

Kanta-Hämeessä Jokioisilla on perustettu vuonna 2008 Osuuskunta IdeaTeatteri. Osuuskunnassa on mukana laaja joukko sekä harrastajia että ammattilaisia. Osuuskunnan tarkoituksena on toimia laaja-alaisena kulttuuri-, media- ja markkinointipalveluiden suunnittelijana ja toteuttajana. Lisäksi se pyrkii yhdistämään erityisesti Lounais-Hämeen alueelta lähtöisin olevia nuoria teatterin, tanssin ja musiikin harrastajia sekä luomaan ja kehittämään työllistymismahdollisuuksia nuorille kulttuurialan ammattilaisille ja opiskelijoille.

Sirkus

Lahdessa on toiminut 1980-luvulta lähtien Nuokun Sirkus, joka on nuorten työpaja ja sirkuskoulu ja jota mm. Lahden kaupunki on tukenut osana nuorisotyötä. Sirkuksella on useita esiintymisiä eri laisissa tilaisuuksissa vuoden aikana. Hämeenlinnassa on myös käynnistynyt Lasten- ja nuorten kulttuurikeskus ARXissa sirkusopetuksen antaminen lapsille ja nuorille.

2.4. Tanssi

Tanssin aluekeskukset

Sisä-Suomen tanssin aluekeskus on yksi Suomen viidestä tanssin aluekeskuksesta. Se toimii tanssikulttuurin hyväksi Pirkanmaalla, Keski-Suomessa ja Hämeessä. Aluekeskuksen toimintaa hallinnoi Tampereella Pirkanmaan Tanssin Keskus ry. Vuonna 2008 aluekeskuksessa oli 17 kan-

taesitystä (26 % koko maan kantaesityksistä), 105 esityskertaa (21 % koko maan esityskerroista) ja 10 555 myytyä lippua (17 % koko maan myytyistä lipuista).

Sisä-Suomen tanssin aluekeskus aloitti toimintansa Päijät-Hämeessä syksyllä 2006 esitysvierailuilla, yleisökeskusteluilla ja ammattitreenitunneilla. Toiminnan aloittamista tuki SKR/Päijät-Hämeen kulttuurirahasto. Kanta-Hämeessä toiminta aloitettiin vuonna 2007 pienimuotoisesti. Vuonna 2009 maakunnassa toteutettiin kuntakartoitusta Hämeen taidetoimikunnan avustuksen turvin. Vuoden 2010 alussa toiminta käynnistyy koko maakunnassa. Tanssin aluekeskustoiminnan tavoitteena Hämeessä on tanssitapahtumien tukeminen, esitysvierailujen toteuttaminen, tanssin ammattilaisten koulutus ja tanssin näkyvyyden kehittäminen.

Tanssitapahtumat

Hollolan Nuorisoseura järjestää Hollolassa ja muualla Päijät-Hämeessä vuosittain Hollo & Martta -festivaali, joka on kansantanssin ja -musiikin kansainvälinen festivaali. Festivaaleilla esitetään sekä kotimaista että ulkomaista kansantanssia. Hollo & Martta -festivaali on hyväksytty jäseneksi kansainvälisten CIOFF-festivaalien (CIOFF on perustettu perinteisen kulttuurin suojelemista ja tunnetuksi tekemistä varten) joukkoon.

Iittalassa Hämeenlinnassa on järjestetty vuodesta 2000 alkaen valtakunnallinen lasiaiheinen koreografiakilpailu sekä lasten ja nuorten tanssikatselmus. Koreografiakilpailu antaa sekä kokeneille että aloitteleville koreografeille foorumin tuoda teoksiaan arvioitaviksi ja tanssikatselmuksessa nuoret tanssin harrastajat voivat esittää itse suunnittelemaansa tansseja ja tanssiteoksia sekä tulkita tanssimalla toisten tekemiä koreografioita.

2.5. Musiikki

Alueoopperat

Lahden Ooppera oli vuonna 2008 yksi Suomen 14 alueoopperasta. Koko maassa alueoopperoilla oli yhteensä 67 esitystä ja niissä oli 35 746 katsojaa, joten yhtä esitystä kohti katsojia oli keskimäärin 553. Lahdessa esitettiin Verdin Reguim yhden kerran ja katsojia oli 800.

Lahden Ooppera ry perustettiin vuonna 1962 Musiikkiopiston oopperaluokkalaisten toimesta ja siitä kasvoi vähitellen yksi merkittävimmistä maakuntaoopperoista. Yhdistys tuotti 30 vuoden aikana oopperaesityksiä lähes vuosittain yhdessä Lahden kaupunginorkesterin, Lahden kaupunginteatterin ja Lahden konservatorion kanssa. Yhdistykseltä loppui yhteistyö kaupungin kulttuurilaitosten kanssa laman takia vuonna 1992 ja oopperayhdistyksen produktiot jäivät pitkälle tauolle. Tauon jälkeen yhdistys tuotti seuraavan oopperaproduktionsa vasta vuonna 2006. Toiminnan uudelleenkäynnistymisen on mahdollistanut yhteistyösopimuksen syntyminen oopperan toteuttamisesta Sinfonia Lahden ja Lahden kaupunginteatterin kanssa. Vuonna 2010 Lahden Ooppera ry, Lahden kaupunginteatteri ja Lahden kaupunginorkesteri Sinfonia Lahti valmistivat yhteistyönä kaksi eri oopperaa, jotka saivat ensi-iltansa Juhani-näyttämöllä tammikuussa 2010. Esityksiä oli yhteensä kymmenen tammi-helmikuussa 2010. Lisäksi Lahden konservatorio esitti vuonna 2010 kolme kertaa kokoillan Taikahuilu-oopperan, jossa oppilaitoksen omien laulajien lisäksi oli mukana musiikinopiskelijoita Lahden ammattikorkeakoulusta, Sibelius-Akatemiasta sekä Metropolia ammattikorkeakoulusta Helsingistä. Taikahuilun kuoroina esiintyvät Lahden Bach-kuoro sekä Orimattilan Mieslaulajat.

Lahden Ooppera on hyvä esimerkki siitä, että menestyäkseen pääkaupunkiseudun ulkopuolella ja suhteellisen pienen väestöpohjan alueella alueoopperan on tehtävä yhteistyötä muiden kulttuuri-toimijoiden kanssa.

Teatteri- ja orkesterilain piiriin kuuluvat orkesterit

Lahden kaupunginorkesteri oli vuonna 2008 yksi Suomen 27 teatteri- ja orkesterilain piiriin kuuluvasta orkesterista. Lahden kaupunginorkesterilla oli 80 esitystä ja niissä oli 52 214 kuulijaa eli keskimäärin 652 kuulijaa esitystä kohti. Koko maan vastaava keskiarvo oli huomattavasti pienempi eli 420 kuulijaa.

Sinfonia Lahti eli Lahden kaupunginorkesteri on noussut parissakymmenessä vuodessa paikallistason orkesterista kansainvälisiä kiertueita ja lukuisia levytysprojekteja tekeväksi orkesteriksi. Sinfonia Lahti on järjestänyt jo 11. vuotena peräkkäin kansainvälisen Sibelius-festivaalin, joka on yksi Finland Festivaliin kuuluvaa kulttuuritapahtumaa. Lisäksi Sinfonia Lahti on mm. aloittanut vuonna 2008 lapsille ja nuorille suunnatun konserttisarjan, jossa jokaiselle ikävuodelle päiväkotii-ikäisistä lukiolaisiin on oma konserttiohjelma. Lapset osallistuvat toimintaan myös itse mm. tekemällä kouluissa konsertteihin liittyviä tehtäviä tai osallistumalla työpajoihin. Konsertit kuuluvat myös Lahden kaupungin peruskoulujen kulttuurikasvatusohjelmaan.

Lahden Sibelius-talon valmistuminen vuonna 2000 on luonut orkesterille hyvät harjoittelu- ja esiintymispuitteet. Sibelius-talon konserteissa käy yleisöä myös maakunnan ulkopuolelta. Vuonna 2010 Sinfonia Lahdella oli kahdeksan konserttia myös Hämeenlinna Verkatehtaalla, mikä on rikastuttanut kantahämäläistä musiikkielämää.

Muut orkesterit

Suomen Sinfoniaorkesterit ry:n jäsenorkestereihin kuuluu Hämeestä Sinfonia Lahden lisäksi vain Sinfoniaorkesteri Vivo. Sinfoniaorkesteri Vivo on nuorten soittajien valtakunnallinen täysimittainen filharmoninen orkesteri, jonka soittajat ovat kotoisin eri puolilta Suomea. Enemmistö soittajista on lukiossa olevia nuoria ja päätoimisia musiikinopiskelijoita, joille Vivo tarjoaa mahdollisuuden hankkia musiikkialan eri ammateissa vaadittavaa osaamista, tietotaitoa ja orkesterisoittokokemusta. Vivon kotipaikka on Riihimäki, mutta orkesteri on konsertoinut säännöllisesti eri puolilla Suomea. Suomen lasimuseossa Riihimäellä pidettävä loppiais-konsertti on muodostunut orkesterin perinteeksi. Vuonna 2009 Vivo sai Valtion säveltaidoimikunnalta säveltaiteen erityisavustusta 7 000 euroa musiikkileirin järjestämiseen ja säveltaiteen toiminta-avustusta 10 000 euroa konserttitoimintaan.

Hämeenlinnan vuonna 1934 perustettu kaupunginorkesteri on joutunut vuosien taloudellisten vaikeuksien vuoksi supistamaan toimintaansa. Orkesteri on viime vuosina löytänyt Hämeenlinnasta useita yhteistyötahoja, kuten Hämeenlinna-Vanajan seurakunnan, Panssarisoittokunnan, Sibelius-opiston, Musiikkia Linnassa -festivaalin ja eri kuoroja. Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa on mahdollistanut orkesterin toiminnan jatkamisen. Vuonna 2009 Hämeenlinnan orkesteriyhdistys sai Valtion säveltaidoimikunnalta 4 000 euroa säveltaiteen erityisavustusta Hämeenlinna kaupunginorkesterin 75-vuotisjuhlakonsertin järjestämiseen.

Sotilasmusiikki

Panssarisoittokunnalla on ollut huomattava merkitys varsinkin Kanta-Hämeen musiikkielämälle. Sen henkilökunta on vuosikymmenten ajan ottanut osaa aktiivisesti lähialueen musiikkitoimintaan ja panssarisoittokunta on mm. pitänyt yhteiskonsertteja eri solistien kanssa.

Lahdessa Hämeen Rykmentissä toimiva sotilasmusiikkikoulu antaa perus-, jatko- ja täydennyskoulutusta sotilassoittokunnissa palveleville. Musiikkiaineiden opetus toteutetaan yhteistyössä eri musiikkioppilaitosten kanssa.

Oppilaitosten musiikkitarjonta

Musiikkioppilaitoksilla on huomattava vaikutus paikalliseen, mutta myös seudulliseen ja maakunnalliseen musiikkikulttuuriin. Hämeessä on kuusi musiikkioppilaitosta, jotka opetustyöhön liittyen järjestävät erilaisia musiikkitapahtumia ja konserttisarjoja sekä omin voimin että yhdessä vierailijoiden kanssa.

Hämeen 14 vapaan sivistystyön oppilaitoksessa musiikki on toiseksi suosituin oppiaine ja sen osuus on kaikesta opetuksesta noin neljännes. Oppilaitokset järjestävät sekä omia että yhteiskonsertteja.

Kuorot

Hämeessä oli vuonna 2007 Suomen Laulajain ja Soittajain Liitto Sulasolin kuoroja 20 (5,8 % koko maan kuoroista) ja orkestereita 1 (4,3 % koko maan orkestereista), joissa oli yhteensä 850 jäsentä (7 % koko maan jäsenistä). Esiintymisiä Sulasolin jäsenillä oli 290 (5,9 % koko maan esiintymisistä). Hämeen kuoroista 12 oli Kanta-Hämeessä ja 8 Päijät-Hämeessä.

Suomen Laulajain ja Soittajain Liitto Sulasolin musiikkiharrastustoiminta vuonna 2007				
	Kanta-Häme	Päijät-Häme	Häme	Koko maa
Kuoroja yhteensä, joista...	12	8	20	345
- mieskuoroja	5	3	8	125
- naiskuoroja	5	2	7	74
- nuorisokuoroja	1	1	2	61
- sekakuoroja	1	2	3	85
Orkestereita	0	1	1	23
Kuoroissa ja orkestereissa jäseniä yht.	343	507	850	12 186
Esiintymisiä	161	129	290	4 954
Jäsenet/1 000 asukasta	2,0	2,5	2,3	2,3

Suomen Laulajain ja Soittajain Liitto r.y. on Suomen suurin harrastajamusiikkijärjestö. Paikallistasonalla Sulasolilla toimii 17 piiriä, jotka vastaavat alueellisista koulutus- ja konserttitapahtumista ja toimivat samalla alueella toimivien kuorojen ja orkestereiden yhdistävänä tekijänä ja kokoavana voimana. Hämeessä toimii Kanta-Hämeessä Hämeen piiri ja Päijät-Hämeen piiri.

Muut kuorot

Sulasolin kuorojen lisäksi Hämeessä on myös lukuisia muita kuoroja, kuten seurakuntien lapsi-, nuoriso- ja kirkkokuorot, musiikkioppilaitosten ja kansalaisopistojen kuorot sekä eri oppilaitosten musiikkiluokkien kuorot. Sen lisäksi, että kuorolaulu on hyvä harrastus, kuorojen esitykset rikastuttavat paikallista ja maakunnallista musiikkitarjontaa.

2.6. Valokuvaus

Suomessa oli vuonna 2007 yhteensä 11 valokuvakeskusta, mutta yksikään niistä ei ole Hämeessä. Valokuvausala oli kuitenkin vuonna 2007 etenkin Päijät-Hämeessä merkittävä työllistäjä, vaikka se on ollut 2000-luvulla kaikkein taantuvien kulttuuritoimiala Hämeessä sekä tuotoksen, arvonlisäyksen että työllisten määrällä mitattuna. Päijät-Hämeessä myös koulutetaan valokuvausalan ammattilaisia, sillä Lahden ammattikorkeakoulun Muotoilu- ja taideinstituutissa voi suorittaa medianomin

(amk) tutkinnon ja Lahden Kansanopistossa voi opiskella valokuvausta. Lisäksi Koulutuskeskus Salpaus kouluttaa Heinolassa videotuotannon media-assistentteja (audiovisuaalisen viestinnän perustutkinto).

2.7. Kuvataide

Opetus- ja kulttuuriministeriön toimeksiannossa ei ole mukana kuvataidetta kuvaavia tilastoja omalla arviointikohteena. Kuvataiteella on kuitenkin merkittävä asema kulttuurikentässä ja alalla on paljon toimijoita kohdassa 2.1. käsiteltyjen kunnallisten taidemuseoiden lisäksi.

Kanta-Hämeessä merkittävä toimija kuvataidealalla on Ars-Häme ry, joka on hämäläistaiteilijoiden perustama yhdistys. Yhdistyksen tavoitteena on tukea ja edistää kuvataiteen ja taiteilijoiden asemaa sekä ammatillisesti että taloudellisesti. Taiteilijayhdistys on pitänyt yllä vuodesta 2008 lähtien Galleria Kone -näyttelytilaa Hämeenlinnan Kulttuuri- ja kongressikeskus Verkatehtaalla. Gallerian yhteydessä toimii myös taidelainaamo. Ars-Häme on myös vuokrannut Hämeenlinnan kaupungilta vanhan kasarmirakennuksen, josta se vuokraa edelleen tiloja taiteilijoille. Taidekasarmi on toiminut vuodesta 2004 lähtien ja se on esimerkki kollektiivista, joka on syntynyt taiteilijoiden omasta aktiivisuudesta. Tällä hetkellä kasarmilla työskentelee yli 30 eri taiteen alan toimijaa.

Päijät-Hämeessä toimii KAUNO ry, jonka ovat perustaneet Lahden taiteilijaseura ry, Lahden taidegraafikot ry ja Lahden valokuvataide ry. KAUNO ry koordinoi ja kehittää kuvataidekulttuuria Lahdessa. Kuvataiteisiin kuuluvat maalaus- ja kuvanveistotaide, taidegrafiikka ja valokuvaus sekä kuvataiteen uudet muodot, kuten mediataide, performanssi ja yhteisötaide. Tavoitteena on parantaa ammattikuvataiteilijoiden asemaa ja tehdä lahtelaisten kuvataiteilijoiden työtä tunnetuksi paikallisesti, valtakunnallisesti ja kansainvälisesti. KAUNO ry ylläpitää Galleria Uusi Kipinää, jonka yhteydessä on myös taidelainaamo ja myymälä.

Hämeessä järjestetään paljon myös erilaisia kuvataidenäyttelyitä. Iittalan Lasimäellä Hämeenlinnassa on järjestetty jo yli 20 vuotta Naivistit Iittalassa -kesätaidenäyttely. Parina viime vuonna naivistisen taiteen näyttely on järjestetty myös joulun alla. Hovinkartanon Taidekeskuksessa Hämeenlinnan Hauholla järjestetään kesäisin erilaisia näyttelyitä ja tapahtumia. Valtakunnallisesti arvokkaaksi kulttuurikohteeksi nimetyssä Hovinkartanossa toimii myös taiteilijaresidenssi, jossa on mahdollisuus majoittua, työskennellä ja saada teoksensa esille. Päijät-Hämeessä toimivia kuvataide-toimijoita ovat mm. Pyhäniemen kartano, Ars Auttonen ja Villa Roosa. Hollolassa sijaitsevassa Pyhäniemen kartanossa järjestettiin kesällä 2010 muutaman vuoden tauon jälkeen taidenäyttely ja sen ohessa uutuutena myös klassisen musiikin esitykset. Padasjoella sijaitseva Taide- & muotoilukeskus Ars Auttonen järjesti kesällä 2009 ensimmäisen kerran taidenäyttelyn entisellä kyläkoululla, jossa oli esillä suomalaista nykytaidetta, taidekäsitöitä ja muotoilua. Villa Roosa Orimattilassa on modernin tekstiili- ja kuvataiteen kesänäyttelypaikka. Entisessä tehdasrakennuksessa on esillä maalauksia, grafiikkaa, valokuvataidetta, veistoksia ja tekstiilitaidetta.

2.8. Kulttuuritapahtumat

Finland Festivalsin kulttuuritapahtumat

Hämeessä järjestettiin kuusi Finland Festivalsiin kuuluvaa kulttuuritapahtumaa vuonna 2008. Kävijämäärältään suurin tapahtuma oli Hämeenlinnassa järjestettävä Lasten taidefestivaali Hippalot, jossa oli neljän päivän aikana yli 10 000 osallistujaa. Myytyjä lippuja Hippaloille oli 2 120, joten suurin osa tilaisuuksista oli maksuttomia. Lähes yhtä paljon kävijöitä oli Hämeenlinnassa järjestettävillä nelipäiväisillä Tomaatteja!Tomaatteja! -festivaaleilla, jossa valtaosa esityksistä oli puolestaan maksullisia (9 292 myytyä lippua). Eniten OPM:n tukea sai Lahden kansainvälinen Urkuviikko, jossa

tuki myös osallistujia kohti oli selvästi kaikkein suurin (11,62 €/osallistuja). Koko maassa keskimääräinen tuki osallistujaa kohti oli 1,51 euroa.

Finland Festivalsin kulttuuritapahtumat vuonna 2008					
	Kesto (päiviä)	Käyntejä tai osallistujia	Myytyjä lippuja	OPM:n tuki, €	OPM:n tuki /osallistuja, €
Kanta-Häme					
Lasten taidefestivaali Hippalot, Hämeenlinna	4	10 512	2 120	42 000	4,00
Riihimäen Kesäkonsertit	7	2 850	1 681	6 000	2,11
Tomaatteja!Tomaatteja! -festivaali, Hämeenlinna	4	10 100	9 292	0	0,00
Päijät-Häme					
Lahden kansainvälinen Urkuviikko	7	3 700	2 850	43 000	11,62
Sinfonia Lahden kansainvälinen Sibelius-festivaali	4	3 522	2 657	0	0,00
Sysmän Suvisoitto	9	4 812	3 952	5 000	1,04

Lasten taidefestivaali Hippalot on Suomen vanhimpia lastenkulttuurifestivaaleja. Yli kolmekymmentä vuotta jatkunut tapahtuma on tarjonnut monenlaista toimintaa teatterin, työpajojen, näyttelyiden, tanssin, lastenkonserttien, musiikkituokioiden, kirjallisuuden ja elokuvien merkeissä. Nykyisin monitaiteellinen lastenfestivaali rakentuu vuosittain vaihtuvien teemojen ympärille. Hippaloiden kaltaisesta lastenfestivaalin tarpeesta ja suosiosta on hyvänä esimerkkinä se, että valtaosa Hippaloiden maksullisten tapahtumien lipuista myydään jo hyvissä ajoin etukäteen. Hippaloiden kävijämäärä on myös kasvanut vuosi vuodelta ja vuonna 2010 osallistujia oli jo lähes 13 800. Hippaloiden tapahtumapaikkana on nykyisin Kulttuuri- ja kongressikeskus Verkatehtaan alue.

Riihimäen Kesäkonsertit on kamarimusiikkijuhla, joka toimii kiinteässä yhteistyössä kaupungissa sijaitsevan Suomen lasimuseon kanssa. Pääkonsertit järjestetään näyttelysalissa, johon mahtuu noin 300 kuulijaa. Ominaisilmeensä konserttisarja saa lasitaiteen ja korkeatasoisen kamarimusiikin yhdistämisestä.

Tomaatteja!Tomaatteja! -festivaali on Hämeenlinnassa vuosittain järjestettävä stand up -komiikan festivaali. Vuodesta 2002 asti järjestetty festivaali on laajentunut pohjoismaiden suurimmaksi alan tapahtumaksi. Suurin osa esiintyjistä on kotimaisia, mutta myös ulkomaisten koomikoiden määrä on lisääntynyt viime vuosina. Festivaalitapahtumia on sekä Verkatehtaalla että ravintoloissa.

Lahden Kansainvälinen Urkuviikko on urkumusiikkiin keskittyvä tapahtuma. Ensimmäinen Urkuviikko järjestettiin vuonna 1973 ja ensimmäisten vuosien ohjelmistot keskittyivät puhtaasti urkumusiikkiin ja ne sisälsivät teemaan liittyviä konsertteja, seminaareja, paneelikeskusteluja sekä näyttelyjä. Ensimmäisten kesien jälkeen urkumusiikkiin keskittynyt ohjelmisto laajentui nopeasti ja urkujen rinnalle ovat tulleet koti- ja ulkomaiset kuorot, orkesterit, soitinyhtyeet sekä soitin- ja laulusolistit. Urkuviikko on pyrkinyt tuomaan ohjelmistonsa jotakin ennennäkemätöntä, joten Ristinkirkossa on esitetty mm. mykkäelokuva Notre Damen kellonsoittaja urkusäestyksellä. Lisäksi urkuviikko on järjestänyt sävellys- ja urkukilpailuja, valinnut joinakin vuosina Vuoden Nuoren taiteilijan sekä tilannut suomalaisilta säveltäjiltä urkusävellyksiä.

Sinfonia Lahti on järjestänyt 11 vuotena peräkkäin kansainvälisen Sibelius-festivaalin, joissa keskittyy Sibeliuksen musiikkiin. Festivaalin orkesterikonserteissa esiintyi mm. vuonna 2010 Sibeliusviulukilpailun voittaja ja kotimaisen laulajakaartin kärkinimiä. Ohjelmistoon on kuulunut myös kuoro- teoksia.

Sysmän Suvisoitto on monitaiteellinen festivaali, joka on järjestetty jo 25 kertaa. Sysmän Suvisoitto toteutetaan paikallisin voimin ja alueellinen identiteetti on haluttu pitää vahvana. Sysmän Suvi-

soitto käynnisti vuonna 2007 Lasten Suvisoitto -musiikkileirin parantaakseen sysmäläisten ja päijäthämäläisten lasten ja nuorten mahdollisuuksia saada tasokasta taidekasvatusta.

Muut kulttuuritapahtumat

Finland Festivals -ketjun kulttuuritapahtumien lisäksi Hämeessä järjestetään paljon muitakin kulttuuritapahtumia. Vuonna 2009 opetus- ja kulttuuriministeriö esimerkiksi tuki 11 valtakunnallista kulttuuritapahtumaa, joista kuusi oli muita kuin festivals-ketjuun kuuluvia tapahtumia (kts. kohta 3.1.). Huomattava merkitys kulttuuritarjonnalle on myös lukuisilla pienemmillä kulttuuritilaisuuksilla, joita eri yhdistykset ja järjestöt organisoivat.

2.9. Kulttuuritilat

Kulttuuritalot ja kulttuurikeskukset

Tilastokeskuksen tilastojen mukaan Hämeessä oli vuonna 2009 viisi kulttuuritaloa tai -keskusta eli Kulttuuri- ja kongressikeskus Verkatehdas, Lasten ja nuorten kulttuurikeskus ARX, Lahden Sibeliustalo, Lahden konserttitalo sekä Kongressikeskus Fellmanni.

Näistä keskuksista kaikkein monipuolisin on Hämeenlinnan Kulttuuri- ja kongressikeskus Verkatehdas, joka aloitti toimintansa loppuvuodesta 2007. Vanhaan tehdasmiljööseen on rakennettu mm. 703-paikkainen Vanaja-sali musiikki- ja kongressisaliksi sekä ravintolatilat. Verkatehtaan alueella toimii myös elokuvakeskus, Hämeenlinnan teatteri, Hämeenlinnan taidemuseo, Lasten ja nuorten kulttuurikeskus ARX, Miniteatteri, Sibelius-opisto (musiikkiopisto), Vanajaveden opisto (kansalaisopisto), yleisradion aluetoimitus Radio Häme, Ars-Häme (hämäläistäiteilijöiden perustama yhdistys, jonka keskeisin tavoite on toiminnallaan tukea ja edistää kuvataiteen ja taiteilijöiden asemaa niin ammatillisesti kuin taloudellisestikin Hämeessä) sekä sen ylläpitämä GalleriaKONE ja Taidelainaamo, Hämeen taidetoimikunta, Hämeen matkailu, kehitysvammaisten Taidekeskus Ketuki, lasten ja nuorten taidekoulu AIMO sekä joukko yrityksiä ja ammatinharjoittajia. Verkatehtaan alueella yhdistyy julkinen, kaupallinen ja kansalaislähtöinen toiminta ja sen toiminta on perinteisiin kulttuurikeskuksiin verrattuna huomattavasti laajempaa. Verkatehtaan käyttöönotto on lisännyt ja monipuolistanut huomattavasti Kanta-Hämeen kulttuuritarjontaa ja Verkatehtaan eri tapahtumiin osallistuu kävijöitä myös oman alueen ulkopuolelta.

Hämeenlinnan Verkatehtaan alueella sijaitsevassa ARX-talossa sijaitsevat Lasten- ja nuorten kulttuurikeskus ARX, Lasten ja nuorten kuvataidekoulu AIMO sekä Miniteatteri. Lasten ja Nuorten kulttuurikeskus ARX kuuluu kymmenen muun lastenkulttuurikeskuksen kanssa opetus- ja kulttuuriministeriön nimittämään Taikalamppu-verkoston, jossa jokaisella jäsenellä on omat kehittämisalueensa. ARXin kehittämisalueena on festivaalien, tapahtumien, esitystoiminnan, näyttämötaiteen ja sirkustaiteen kehittäminen. Oman talon toiminnan lisäksi kulttuuria viedään myös kouluihin, varhaiskasvatuskeskuksiin, lähiökeskuksiin ja koteihin. ARX-talossa toimii myös DigiARX eli digitaaliseen mediaan keskittyvä nuorten tieto- ja neuvontapalveluverkosto. DigiARX tarjoaa työpajoja yläkouluille ja toisen asteen opiskelijoille. Lisäksi ARX-kokonaisuuteen kuuluu Lasten ja nuorten kuvataidekoulu AIMO, jossa yli 5-vuotiaat hämeenlinnalaiset lapset ja nuoret saavat visuaalisten taiteiden perusopetusta kuvataiteen eri osa-alueilta. Miniteatteri on lasten- ja nuorten harrastajateatteri, joka toimii Hämeenlinnan kaupungin ylläpitämässä studiotheaterissa. Toiminta on jatkunut keskeytyksettä vuodesta 1957 lähtien. Harrastajia teatterissa on noin 160. Miniteatteri valmistaa 2-3 näytelmää vuodessa, sekä antaa teatteri-ilmaisuopetusta. Nuoret voivat omien kykyjensä ja kiinnostuksensa mukaan tutustua teatterinteon eri osa-alueisiin esim. kirjoittamalla käsikirjoituksia ja ohjaamalla näytelmiä. Kesäisin Miniteatteri esittää lastennäytelmän Aulangon puistometsässä sijaitsevassa Graniittilinnassa.

Lahden kaupungin omistamassa Kongressi- ja konserttikeskus Sibeliustalossa on 1 229-paikkainen pääsali sekä pienempi Puusepän-sali, eri tilaisuuksien järjestämiseen soveltuvia halli- ja verstaatioita sekä kongressisiipi. Sibeliustalo on Lahden kaupunginorkesteri Sinfonia Lahden kotiareena.

Lahden konserttitalo on Sibeliustalon ohella toinen merkittävä musiikkitalo Lahdessa. Konserttitalossa toimii Lahden konservatorio, joka antaa sekä musiikkialan ammatillista toisen asteen koulutusta että musiikin perusopetusta kouluikäisille musiikinharrastajille sekä pitää musiikkileikkikoulua kouluikäisille lapsille. Ammatillisen koulutuksen osalta konservatorio on valtakunnallinen oppilaitos. Perusopetuksen osalta toimialueena on Lahden lisäksi kymmenen Päijät-Hämeen kuntaa. Konserttitalon 580-paikkaista konserttisalia vuokrataan konservatorion käytön lisäksi myös ulkopuolisille.

Lahden ammattikorkeakoulun Kongressikeskus Fellmannissa on kokous-, auditorio-, näyttely-, juhla- ja ravintolatiloja. Fellmann on tällä hetkellä suljettu remontin vuoksi ja kokous- ja neuvottelutilat avataan uudelleen osana uuden ajan oppimiskeskusta vuoden 2011 aikana.

Seurantalot

Suomessa oli vuonna 2008 yhteensä 2 295 seurantaloa, joista Hämeessä oli 159 (6,9 %) eli Hämeen väestöosuuden verran. Hämeen seurantaloista 76 oli Kanta-Hämeessä ja 83 Päijät-Hämeessä.

Seurantalot ovat aatteellisten yhdistysten kokoontumistiloikseen rakentamia taloja, joita ovat rakentaneet mm. työväenyhdistykset, suojelukunnat, nuoriso-, maamies-, raittius- ja urheiluseurat, vaapaalokunnat sekä kotiseutu- ja marttayhdistykset. Vanhimmat talot ovat peräisin 1880-luvulta, joten niillä on myös huomattavaa kulttuurihistoriallista arvoa. Seurantalot ovat olleet ja osa on edelleen alueensa monipuolisia toimintakeskuksia ja niitä käyttävät lukuisat paikalliset yhdistykset ja yhteisöt sekä yksityisen henkilöt erilaisten juhlien, kokousten, kurssien, näyttelyiden ja myyjäisten pitopaikkana. Suurinta osaa seurantaloista ylläpidetään edelleen talkoovoimin. Tilojen vuokraamisesta saadut tulot käytetään talosta koituviin kustannuksiin ja yhdistysten toiminnan rahoittamiseen. Osa seurantaloista on nykyisin vajaakäytössä ja niiden ylläpitäminen on muodostunut taakaksi, joskus myös taloudellisesti mahdottomaksi yksittäiselle yhdistykselle. Seurantalojen hyödyntäminen ja kannattavuuden lisääminen on yksi tulevaisuuden haasteista.

Opetusministeriö on tukenut vuodesta 1978 lähtien seurantalojen kunnostustöitä ja vuodesta 2004 lähtien Suomen Kotiseutuliitto on huolehtinut avustusten jakamisesta ministeriön toimeksiannosta. Vuonna 2008 valtionavustusta oli jaossa 1 470 000 euroa, josta Hämeeseen myönnettiin 73 000 euroa (5,0 %) eli suhteessa vähemmän kuin mitä Hämeessä on seurantaloja. Kanta-Hämeessä avustusta sai 6 seurantaloa yhteensä 53 000 euroa ja Päijät-Hämeessä 6 seurantaloa yhteensä 20 000 euroa. Vuonna 2009 valtionavustusta oli jaossa noin 1,57 miljoonaa euroa, josta Hämeen 9 seurantaloa sai 47 400 euroa (3,0 %). Vuonna 2010 valtionavustusta oli jaossa 1,56 miljoonaa euroa, josta Hämeen 12 seurantaloa sai avustusta yhteensä 92 400 euroa (5,9 %).

Muut kulttuuritilat

Alueiden kulttuurit 2009 -tilastossa kulttuuritiloiksi luokiteltujen tilojen lisäksi merkittävä hämäläinen kulttuurikeskus on Forssaan EU-hakerahoituksella perustettu Wahren-keskus, jonne on koottu kaupungin kulttuuri- ja koulutuspalvelut. Wahren-keskukseen kuuluvat kirjasto, kuvataidekoulu, musiikkiopisto, Wahren-opisto ja Forssan museo. Keskus tekee myös tiivistä yhteistyötä nuoriso- ja liikuntapalveluiden kanssa. Wahren-keskuksesta on tarkoitus kehittää merkittävä seutukunnallinen kulttuurin keskus, jolla on myös valtakunnallista merkitystä ja nimeä. Wahren-keskuksen toiminnot

ovat keskittyneet kulttuurihistoriallisesti merkittävälle Kehräämöalueelle, jota kehitetään kulttuurilliseksi ja matkailulliseksi vetonaulaksi.

Hämeessä on paljon muita sekä kulttuuri- että muiden laitosten yhteydessä olevia tiloja, joita myös ulkopuoliset kulttuuritoimijat ja -harrastajat käyttävät. Tällaisia tiloja ovat mm. museoiden, kirjastojen, teattereiden ja oppilaitosten näyttely-, kokous-, auditorio ja juhlatilat, kirkot ja seurakuntakeskukset sekä erilaiset urheiluhallit.

2.10. Kulttuurialan koulutus

Hämeessä oli 2 765 kulttuurialan opiskelijaa vuonna 2007, mikä on 7 prosenttia koko maan kulttuurialan opiskelijoista. Kulttuurialan opiskelijoista 57 prosenttia opiskeli ammattikorkeakoulussa, 42 prosenttia ammatillisessa koulutuksessa ja vain 1 prosentti yliopistossa. Eniten opiskelupaikkoja Hämeessä on käsi- ja taideteollisuudessa, sillä Hämeen kaikista kulttuuriala opiskelijoista 34,6 prosenttia opiskeli sitä ammattikorkeakoulussa ja 22,9 prosenttia ammatillisessa koulutuksessa. Seuraavaksi eniten opiskelupaikkoja on viestintä- ja informaatiotieteissä, joita ammattikorkeakoulussa opiskeli 11,5 prosenttia kaikista kulttuurialan opiskelijoista ja ammatillisessa koulutuksessa 13 prosenttia. Viestintä- ja informaatiotiede on myös Hämeen ainoa yliopistotasoinen kulttuurialan koulutus, jota annetaan Lahdessa Koulutus- ja kehittämiskeskus Palmeniassa. Hämeen kulttuurialan opiskelijoista oli Kanta-Hämeessä yksi kolmasosa ja Päijät-Hämeessä kaksi kolmasosa.

Yksittäisenä esimerkkinä Hämeen kulttuurialan koulutustarjonnasta on sirkusalan koulutus. Suomessa järjestetään sirkuskoulutusta vain Turun ammattikorkeakoulussa ja Koulutuskeskus Salpauksessa Lahdessa. Turussa koulutetaan sirkusopettajia ja Koulutuskeskus Salpauksessa voi opiskella 3-vuotisessa koulutusohjelmassa sirkusartistin tutkinnon, joka on sirkusalan perustutkinto. Tutkinnon tavoitteena on valmistua monipuoliseksi, persoonalliseksi, luovaksi ja taitavaksi sirkusammattilaiseksi, joka kykenee työskentelemään niin yksin kuin ryhmässäkin.

Vapaan sivistystyön oppilaitoksia (kansanopistot, kansalaisopistot, opintokeskukset, liikunnan koulutuskeskukset, kesäyliopistot) vuonna 2007 Suomessa oli 346, joista Hämeessä oli 14 (4,1 %). Oppilaitoksista oli Kanta-Hämeessä 8 ja Päijät-Hämeessä 6. Opetustunteja Hämeessä oli 30 817, mikä on 5,6 prosenttia koko maan opetustunneista. Suosituin oppiaine oli käsi- ja taideteollisuus, sillä sen osuus oli 37 prosenttia kaikista Hämeen oppitunneista. Seuraavaksi suosituimmat alat olivat musiikki (26,1 %) ja kuvataide (21,8 %). Kansanopistoista Lahden kansanopisto on merkittävä kulttuurialan kouluttaja, jolla on elokuvan, kuvataiteen, sarjakuvan ja animaation, teatterin ja valokuvauksen opetusta.

Koko maan 89 musiikkioppilaitoksesta vuonna 2008 Hämeessä oli 6 (6,7 %) ja koko maan 62877 oppilaasta 4 856 (7,2 %). Kanta-Hämeen kolmesta oppilaitoksesta kaksi oli kunnallista (Lounais-Hämeen musiikkiopisto Forssassa ja Riihimäen musiikkiopisto) ja yksi yksityinen (Sibelius-opisto Hämeenlinnassa) ja niissä oli yhteensä 2 740 opiskelijaa. Vastaavasti Päijät-Hämeen kolmesta oppilaitoksesta yksi oli kunnallinen (Heinolan musiikkiopisto) ja kaksi yksityistä (Lahden musiikkiopisto ja Asikkalan musiikkiopisto toimialueenaan Asikkala, Padasjoki ja Lammi) ja niissä oli yhteensä 2 116 opiskelijaa. Musiikkioppilaitokset pystyvät yleensä ottamaan vähemmän opiskelijoita, kuin niihin olisi halukkaita tulijoita.

Taiteen perusopetus on tavoitteellista, tasolta toiselle etenevää esisijaisesti lapsille ja nuorille järjestettävää eri taiteen alojen opetusta. Hämeessä taiteen perusopetusta järjestetään musiikissa (Lounais-Hämeen musiikkiopisto, Heinolan musiikkiopisto, Sibelius opisto, Lahden musiikkiopisto, Lahden konservatorio ja Riihimäen musiikkiopisto), tanssissa (Etelä-Hämeen Tanssiopisto Lopella ja Lahden Tanssiopisto) sekä kuvataiteessa (Hämeenlinnan Lasten ja nuorten kuvataidekoulu sekä Taide ja muotoilukoulu Taika Lahdessa). Lisäksi Vanajaveden opisto Hämeenlinnassa järjestää aikuisten taiteen perusopetusta.

2.11. Kulttuurialan toimipaikat

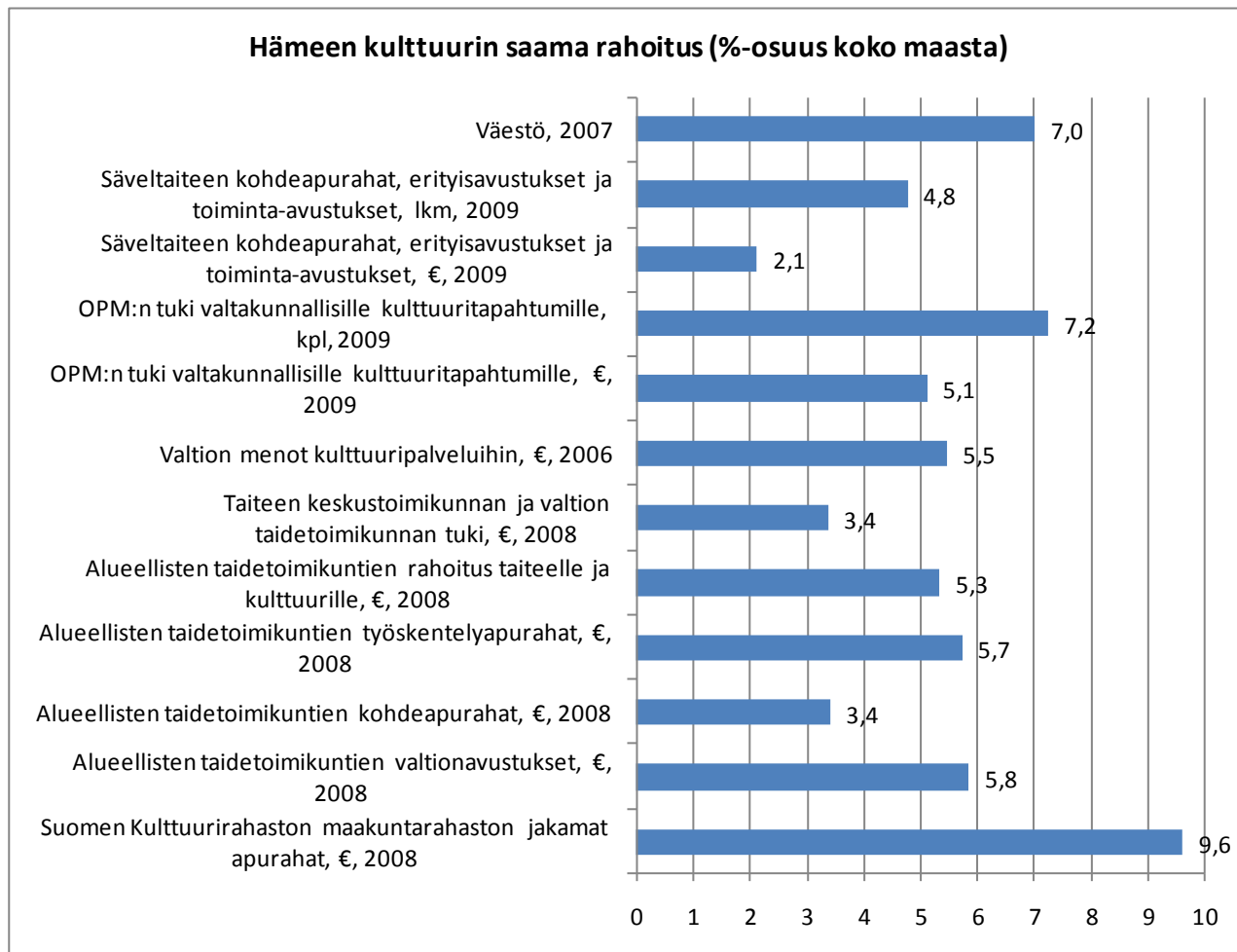
Kulttuurialojen liiketoiminta on Suomessa keskittynyt voimakkaasti pääkaupunkiseudulle, mikä näkyy sekä alueen kulttuurialojen toimipaikkojen, henkilöstön, liikevaihdon, tuotoksen, arvonlisäyksen sekä työllisten määrän suhteellisissa osuuksissa koko maan vastaavista arvoista. Hämeessä kulttuurialan toimipaikkoja vuonna 2007 oli 1078, mikä on 6 prosenttia koko maan kulttuurialan toimipaikoista. Henkilöstöä näissä toimipaikoissa oli 3 045 (4,7 % koko maasta), joten keskimäärin yhdessä toimipaikassa työskenteli 2,8 henkilöä kun koko maan keskiarvo on 3,6 henkilöä. Kulttuuri-toimipaikkojen koko maan liikevaihdosta Hämeessä tuotettiin vain 3 prosenttia. Hämeen osuus myös koko maan kulttuuritoimialan tuotoksesta, arvonlisäyksestä ja työllisten määrästä jää alle alueen väestöosuuden. Kulttuurialat ovat kuitenkin olleet 2000-luvulla selvästi kasvava toimiala Hämeessä.

3. Kulttuurin talous

3a) Miten ELY-alueenne kulttuurin saama rahoitus suhteutuu kulttuuritoimijoiden määrään, työllisyyteen ja väkilukuun? Vertaa oman ELY-alueenne tilannetta koko maan tilanteeseen.

3b) Miten ELY-alueenne kulttuuritoimen nettokustannukset tehtävittäin jakautuvat?

3.1. Valtion tuki kulttuurille

Valtion menot kulttuuripalveluihin

Valtio käytti vuonna 2006 kulttuuripalveluihin yhteensä noin 370,5 miljoonaa euroa eli keskimäärin 70 euroa asukasta kohti. Hämeen osuus valtion menoista oli noin 20,2 miljoonaa euroa eli 5,5 prosenttia. Asukaslukuun suhteutettuna valtion menot Hämeessä olivat 54,61 euroa eli selvästi alle maan keskiarvon. Sillä, että kulttuuritoiminta on Suomessa keskittynyt pääkaupunkiseudulle, on vaikutusta myös valtion rahanjakoon. Kanta-Hämeen osuus Hämeen saamista valtion kulttuuripalvelumenoista oli 47 % ja Päijät-Hämeen 53 prosenttia, mikä lähes vastaa maakuntien väestö-osuuksia. Asukasta kohti laskettuna Kanta-Häme sai valtion menoista 56 euroa ja Päijät-Häme 54 euroa.

Säveltaiteen kohdeapurahat, erityisavustukset ja toiminta-avustukset

Valtion säveltaidetoimikunta jakoi 1 620 000 euroa säveltaiteen kohdeapurahoja, erityisavustuksia ja toiminta-avustuksia 168 apurahan saajalle vuodelle 2009. Hakemuksia oli kaiken kaikkiaan 493, joten 34 prosenttia hakijoista sai avustusta. Hämeessä apurahan saajia oli 8 (4,8 % koko maasta) ja avustuksia myönnettiin yhteensä 43 000 euroa (2,7 % koko maasta). Vuonna 2010 kokonaisavustusmäärä oli kasvanut edellisestä vuodesta 2 120 000 euroon ja sitä myönnettiin 127 hakijalle. Hämeessä apurahan saajia oli 6 ja avustusta myönnettiin yhteensä 44 000 euroa (2,1 % koko maasta).

Säveltaiteen kohdeapurahoja myönnetään säveltaiteen edistämiseksi yksityishenkilöille (yksi tai useampi taiteen harjoittaja (työryhmä)) esimerkiksi työkustannusten korvaamiseen, esitys- ja julkistamiskustannuksiin, soitinhankintoihin, orkestereiden tai yhtyeiden toimintaan, säveltilauksiin sekä taiteellisiin jatko-opintoihin. Kanta-Hämeessä apurahaa sai vuonna 2008 kaksi henkilöä yhteensä 7 500 euroa ja Päijät-Hämeessä yksi henkilö 4 000 euroa.

Säveltaiteen erityisavustuksia myönnetään yhteisöille (yhdistys, säätiö, osuuskunta, kunta, yritys, tmv.) säveltaidetta edistäviin hankkeisiin kuten alueoopperaproduktioiden tuottamiseen, valtakunnalliseen konserttitoimintaan, kansallisesti tai kansainvälisesti merkittävien musiikkikilpailujen järjestelykuluihin, valtakunnallisesti merkittävien musiikkileirien ja mestarikurssin järjestämiseen musiikkialan harrastajille ja/tai ammattilaisille sekä säveltilauksiin. Kanta-Hämeessä erityisavustusta sai vuonna 2008 Hämeenlinnan orkesteriyhdistys 4 000 euroa Hämeenlinnan kaupunginorkesterin 75-vuotisjuhlakonsertin järjestämiseen, Riihimäen kaupunki/musiikkiopisto 5 000 euroa Riihimäen musiikkileirin järjestämiseen sekä Sinfoniaorkesteri Vivon tuki ry 7 000 euroa musiikkileirin järjestämiseen. Päijät-Hämeessä avustusta sai Sysmän Suvisoiton tuki ry 2 500 euroa sävellystilaukseen sekä musiikkileirien, mestarikurssien ja työpajojen järjestämiseen.

Säveltaiteen toiminta-avustuksia myönnetään yhteisöille (yhdistys, säätiö, osuuskunta, yritys tmv.) eli Konserttikeskus ry:lle (Suomen merkittävin koulu- ja päiväkotikonserttien järjestäjä) sekä niiden orkestereiden, yhtyeiden ja kuorojen toimintaan, jotka eivät saa valtiosuutta opetus- ja kulttuuri-toimen rahoituslain perusteella. Kanta-Hämeessä toiminta-avustusta sai Sinfoniaorkesteri Vivon tuki ry 10 000 euroa konserttitoimintaan.

Opetus- ja kulttuuriministeriön tuki valtakunnallisille kulttuuritapahtumille vuonna 2009

Opetus- ja kulttuuriministeriö tuki 11 valtakunnallista Hämeessä järjestettävää kulttuuritapahtumaa 208 000 eurolla vuonna 2009. Koko maassa tuen saaneita kulttuuritapahtumia oli 152 ja tukea myönnettiin yhteensä 4 073 000, joten keskimääräinen tuki tapahtumaa kohti oli 26 796 euroa. Ministeriö tuki Hämeessä lastenkulttuuria, stand up -komiikkaa, kirjallisuutta, runoutta, julistetaidetta, taidegrafiikkaa, kansantanssia ja -musiikkia sekä useampaa musiikkitapahtumaa.

Tukea Hämeessä saaneista tapahtumista 4 oli Kanta-Hämeessä ja niille myönnettiin tukea yhteensä 61 000, joten keskimääräinen tuki tapahtumaa kohti oli 15 250 euroa. Päijät-Hämeessä tukea sai 7 tapahtumaa yhteensä 147 000 euroa, joten keskimääräinen tuki tapahtumaa kohti oli 21 000 euroa.

Opetus- ja kulttuuriministeriöltä tukea saaneet kulttuuritapahtumat vuonna 2009:

- Hämeenlinna kaupunki, Lasten taidefestivaali Hippaloiden järjestämiseen 42 000 €
- Komiikkaa Kansalle ry, Tomaatteja!Tomaatteja!-Stand up-festivaali, Hml, 8 000 €
- Musiikkia Linnassa ry, Musiikkia Linnassa -festivaali, 5 000 €
- Riihimäen Kesäkonsertit yhdistys ry, Riihimäen kesäkonsertit – kamarimusiikkifestivaali, 6 000 €
- Lahden kansainvälinen kirjailijajakokous, Kirjailijajakouksen järjestäminen, 70 000 €

- Lahden kansainvälinen Urkuviikko ry, Lahden 27. Urkuviikko, 43 000 €
- Lahden kaupunki/kaupunginmuseo, Lahden 17. kansainvälinen julistebiennale, 10 000 €
- Lahden Runomaraton ry, 7. Runoviikko, 8 000 €
- Lahden Taidegraafikot ry, Miniprint Finland 2010 -tapahtuma, 5 000 €
- Sysmän Suvisoiton tuki ry, Sysmän 24. Suvisoitto, 5 000 €
- Finlands svenska spelmansförbund rf, Spelmansstämman i samband med den nordiska folkdans- och spelmansstämman NORDLEK i Lahtis 30.6.-5.7.2009, 6 000 €

Taiteen keskustoimikunnan ja valtion taidetoimikuntien tuki

Taiteen keskustoimikunnan tuki taiteelliseen toimintaan oli vuonna 2008 yhteensä 25,3 miljoonaa euroa. Tukea myönnettiin apurahoina, avustuksina, palkintoina sekä taiteilijaprofessorien ja läänintaiteilijoiden palkkoina. Valtion taidetoimikuntien tuki oli kaikkiaan 21,2 miljoonaa euroa ja alueellisten taidetoimikuntien tuki 4,1 miljoonaa euroa. Suurin osa valtion taidetoimikuntien tuesta suuntautui kirjallisuudelle (23 %) ja kuvataiteelle (18 %). Alueellisten taidetoimikuntien tuesta yli neljännes (27 %) myönnettiin kuvataiteelle ja seuraavaksi suurimmat tuen saajat olivat näyttämötaide (18 %) ja säveltaide (10 %). Vuonna 2009 keskustoimikunnan tuki on kasvanut yhteensä 28,3 miljoonaan euroon, josta valtion taidetoimikuntien tuki oli 23,8 miljoonaa ja alueellisten taidetoimikuntien tuki 4,5 miljoonaa.

Vuonna 2008 Hämeen osuus valtion taidetoimikuntien yhteensä 21,2 miljoonan euron tuesta oli 713 263 euroa eli vain 3,4 prosenttia. Hämeen tuesta Kanta-Hämeen osuus oli 292 961 euroa (41,1 %) ja Päijät-Hämeen 420 302 euroa (58,9 %).

Hämeen taidetoimikunnan rahoitus taiteelle ja kulttuurille

Hämeen taidetoimikunta on taiteen ja kulttuurin edistäjä Kanta- ja Päijät-Hämeessä, joka tekee yhteistyötä kulttuuritoimijoiden ja taiteilijoiden kanssa alueellisesti, valtakunnallisesti ja kansainvälisesti. Taidetoimikunta jakaa vuosittain työskentely- ja kohdeapurahoja ja valtionavustuksia sekä käynnistää ja toteuttaa erilaisia taide- ja kulttuuriprojekteja itsenäisesti ja yhteistyössä alueen muiden toimijoiden kanssa. Eri taiteenaloja edustavia projekteja vetävät läänintaiteilijat, jotka ovat alueellisten taidetoimikuntien tärkein voimavara. Läänintaiteilija on aktiivinen toimija, jonka ensisijaisena tehtävänä on edistää omaa taiteenalaansa ja toimia alueellaan generaattorina sekä edistää taiteiden välistä vuoropuhelua.

Hämeen taidetoimikunnan avustukset ja apurahat taiteelle ja kulttuurille vuonna 2008

	Työskentelyapurahat			Kohdeapurahat			Valtionavustukset			Rahoitus yhteensä		
	€	%-osuus	%-osuus	€	%-osuus	%-osuus	€	%-osuus	%-osuus	€	%-osuus	%-osuus
Elokuva	0	0,0		0	0,0		1 000	2,8		1 000	0,7	
Kirjallisuus	17 000	19,5		0	0,0		3 500	9,8		20 500	14,8	
Kuvataide	44 000	50,6		5 000	31,3		7 000	19,6		56 000	40,3	
Näyttämö- ja puhetaide	10 500	12,1		3 000	18,8		7 000	19,6		20 500	14,8	
Rakennustaide	0	0,0		0	0,0		0	0,0		0	0,0	
Säveltaide	11 000	12,6		3 000	18,8		5 800	16,2		19 800	14,3	
Muotoilu	1 000	1,1		3 000	18,8		0	0,0		4 000	2,9	
Tanssitaide	3 500	4,0		0	0,0		10 000	27,9		13 500	9,7	
Valokuvat	0	0,0		2 000	12,5		0	0,0		2 000	1,4	
Muut	0	0,0		0	0,0		1 500	4,2		1 500	1,1	
Yhteensä	87 000	100,0	62,7	16 000	100,0	11,5	35 800	100,0	25,8	138 800	100,0	100,0

Hämeen taidetoimikunta myönsi vuonna 2008 taiteelle ja kulttuurille apurahoja ja avustuksia yhteensä 138 800 euroa. Tuesta oli yli 60 prosenttia työskentelyapurahoja, noin neljännes valtionavustuksia ja noin 12 prosenttia kohdeapurahoja. Hämeessä kirjallisuus, näyttämö- ja puhtaide sekä säveltaide saivat kukin tukea noin 14 prosenttia myönnetystä kokonaistuesta. Lisäksi taidetoimikunnalla oli käytössä läänintaiteilijoiden (tuottaja-läänintaiteilija, nukketeatterin läänintaiteilija, visuaalisten alojen läänintaiteilija ja tanssin läänintaiteilija) palkkukseen 136 500 euroa, taiteen edistämisen hankkeisiin 84 295 euroa sekä taidepalkintoihin 6 000 euroa. Hämeen taidetoimikunnalla oli käytössä vuonna 2008 rahoitusta taiteen ja kulttuurin rahoittamiseen kaiken kaikkiaan 365 595 euroa.

Vuonna 2009 Hämeen taidetoimikunnalla oli käytössä rahoitusta taiteen ja kulttuurin tukemiseen hieman edellisvuotta enemmän eli yhteensä 386 395 euroa. Taidetoimikunnan rahoituksesta oli 193 600 euroa apurahoja ja avustuksia, 110 200 euroa läänintaiteilijoiden palkkoja (nukketeatterin läänintaiteilija, visuaalisten alojen läänintaiteilija sekä tuottaja-läänintaiteilija, jonka palkasta osa tuli EU-rahoitteisen ArtHub-hankkeen kautta), 74 595 euroa taiteen edistämisen hankerahoja sekä 8 000 euroa taidepalkintoja. Vuonna 2010 taidetoimikunnalla oli käytössä rahoitusta yhteensä 391 250 euroa, josta 214 107 euroa oli apurahoja ja avustuksia, 86 550 euroa läänintaiteilijoiden palkkoja (visuaalisten alojen läänintaiteilija, kirjallisuuden läänintaiteilija), 81 593 euroa taiteen edistämisen hankerahoja ja 9 000 euroa taidepalkintoja.

3.2. Muu tuki kulttuurille

Suomen Kulttuurirahaston maakuntarahaston jakamat apurahat

Suomen Kulttuurirahasto myöntää apurahoja taiteen, tieteen ja kulttuurielämän eri aloilla toimiville henkilöille, työryhmille ja yhteisöille keskusrahaston ja 17 maakuntarahaston kautta. Maakuntarahastojen tarkoituksena on maakunnan kulttuurin vaaliminen ja kehittäminen. Rahastot tukevat ja edistävät tiede-, taide- ja muuta kulttuurityötä jakamalla vuosittain apurahoja ja palkintoja. Lisäksi maakuntarahastot voivat järjestää omaa kulttuuritoimintaa ja käynnistää erilaisia kulttuurihankkeita. Hämeessä toimii sekä Hämeen rahasto (Kanta-Häme) että Päijät-Hämeen rahasto.

Vuonna 2008 maakuntarahastot jakoivat avustusta yhteensä noin 8,9 miljoonaa euroa, josta Hämeen rahaston osuus oli 500 975 euroa (5,6 %) ja Päijät-Hämeen rahaston osuus 352 648 euroa (4,0 %) eli yhteensä 9,6 prosenttia. Valtakunnallisesti maakuntarahastojen jakaman avustuksen määrä on kasvanut 36 prosenttia vuodesta 2005 vuoteen 2008.

Hämeen rahasto myönsi vuonna 2008 avustusta yhteensä 61 hakijalle. Avustusmäärät vaihtelivat 1 700 eurosta 18 000 euroon. Vuonna 2009 avustusta oli jaossa 508 000 euroa 56 hakijalle ja vuonna 2010 hieman vähemmän eli 489 000 euroa 49 hakijalle. Päijät-Hämeen rahasto myönsi vuonna 2008 avustusta 67 hakijalle ja avustusmäärät vaihtelivat 1 500 eurosta 18 000 euroon. Vuonna 2009 avustusta oli jaossa 366 400 euroa 69 hakijalle ja vuonna 2010 360 000 euroa 60 hakijalle.

3.3. Kuntien kulttuuritoimen nettokustannukset tehtävittäin

Kuntien kulttuuritoimen nettokustannukset olivat vuonna 2007 yhteensä 634,6 miljoonaa euroa, josta Hämeen osuus oli 48,8 miljoonaa (7,6 %) eli lähes Hämeen väestöosuuden mukainen. Kustannuksista noin 40 prosenttia sekä Hämeessä että koko maassa käytetään kirjastoihin. Seuraavaksi eniten Hämeessä ja varsinkin Päijät-Hämeessä käytetään rahaa teatteri-, tanssi ja sirkustointaan. Kolmanneksi eniten kunnat käyttävät rahaa museo- ja näyttelytoimintaan. Ammattimaisen musiikkitoiminnan eli mm. Sinfonia Lahden ja Lahden oopperan keskittyminen Lahteen näkyy myös kuntien kulttuuritoimen nettokustannuksissa siten, että Hämeen kustannuksista 96 prosenttia

käytetään Päijät-Hämeessä. Sen sijaan taiteen perusopetuksen kustannuksista valtaosa käytetään Kanta-Hämeessä.

Hämeen kuntien kulttuuritoimen nettokustannukset tehtävittäin vuonna 2007

Nettokustannukset, 1 000 €

	Kanta-Häme	Päijät-Häme	Häme	Koko maa
Yhteensä	20 484	28 350	48 834	639 935
Kirjastot	8 535	9 783	18 318	264 436
Museo- ja näyttelytoiminta	3 073	3 594	6 666	84 620
Teatteri-, tanssi- ja sirkustoiminta	2 219	6 588	8 807	63 465
Musiikkitoiminta	171	4 193	4 363	58 176
Taiteen perusopetus	3 414	1 398	4 812	58 176
Muu kulttuuritoimi	3 073	2 795	5 868	111 063

Kustannusten %-osuudet

	Kanta-Häme	Päijät-Häme	Häme	Koko maa
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0
Kirjastot	41,7	34,5	37,5	41,3
Museo- ja näyttelytoiminta	15,0	12,7	13,7	13,2
Teatteri-, tanssi- ja sirkustoiminta	10,8	23,2	18,0	9,9
Musiikkitoiminta	0,8	14,8	8,9	9,1
Taiteen perusopetus	16,7	4,9	9,9	9,1
Muu kulttuuritoimi	15,0	9,9	12,0	17,4

Kustannusten %-osuudet

	Kanta-Häme	Päijät-Häme	Häme	Koko maa
Yhteensä	3,2	4,4	7,6	100,0
Kirjastot	3,2	3,7	6,9	100,0
Museo- ja näyttelytoiminta	3,6	4,2	7,9	100,0
Teatteri-, tanssi- ja sirkustoiminta	3,5	10,4	13,9	100,0
Musiikkitoiminta	0,3	7,2	7,5	100,0
Taiteen perusopetus	5,9	2,4	8,3	100,0
Muu kulttuuritoimi	2,8	2,5	5,3	100,0
Väestö	3,2	3,8	7,0	100,0

Kustannusten %-osuudet

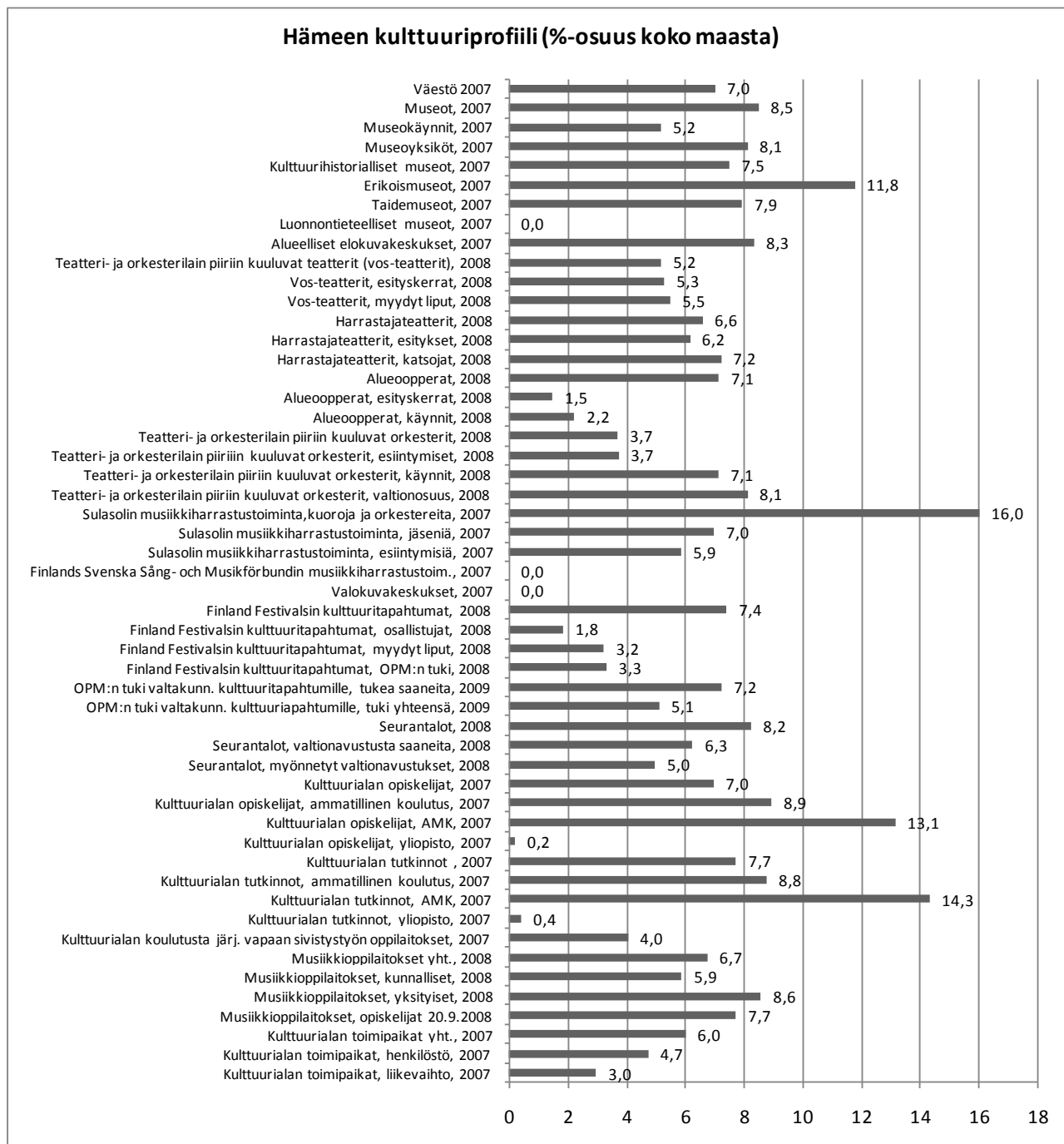
	Kanta-Häme	Päijät-Häme	Häme
Yhteensä	41,9	58,1	100,0
Kirjastot	46,6	53,4	100,0
Museo- ja näyttelytoiminta	46,1	53,9	100,0
Teatteri-, tanssi- ja sirkustoiminta	25,2	74,8	100,0
Musiikkitoiminta	3,9	96,1	100,0
Taiteen perusopetus	71,0	29,0	100,0
Muu kulttuuritoimi	52,4	47,6	100,0
Väestö	46,1	53,9	100,0

Kustannukset €/asukas

	Kanta-Häme	Päijät-Häme	Häme	Koko maa
Yhteensä	120	142	132	121
Kirjastot	50	49	49	50
Museo- ja näyttelytoiminta	18	18	18	16
Teatteri-, tanssi- ja sirkustoiminta	13	33	24	12
Musiikkitoiminta	1	21	12	11
Taiteen perusopetus	20	7	13	11
Muu kulttuuritoimi	18	14	16	21

4. Yhteenveto

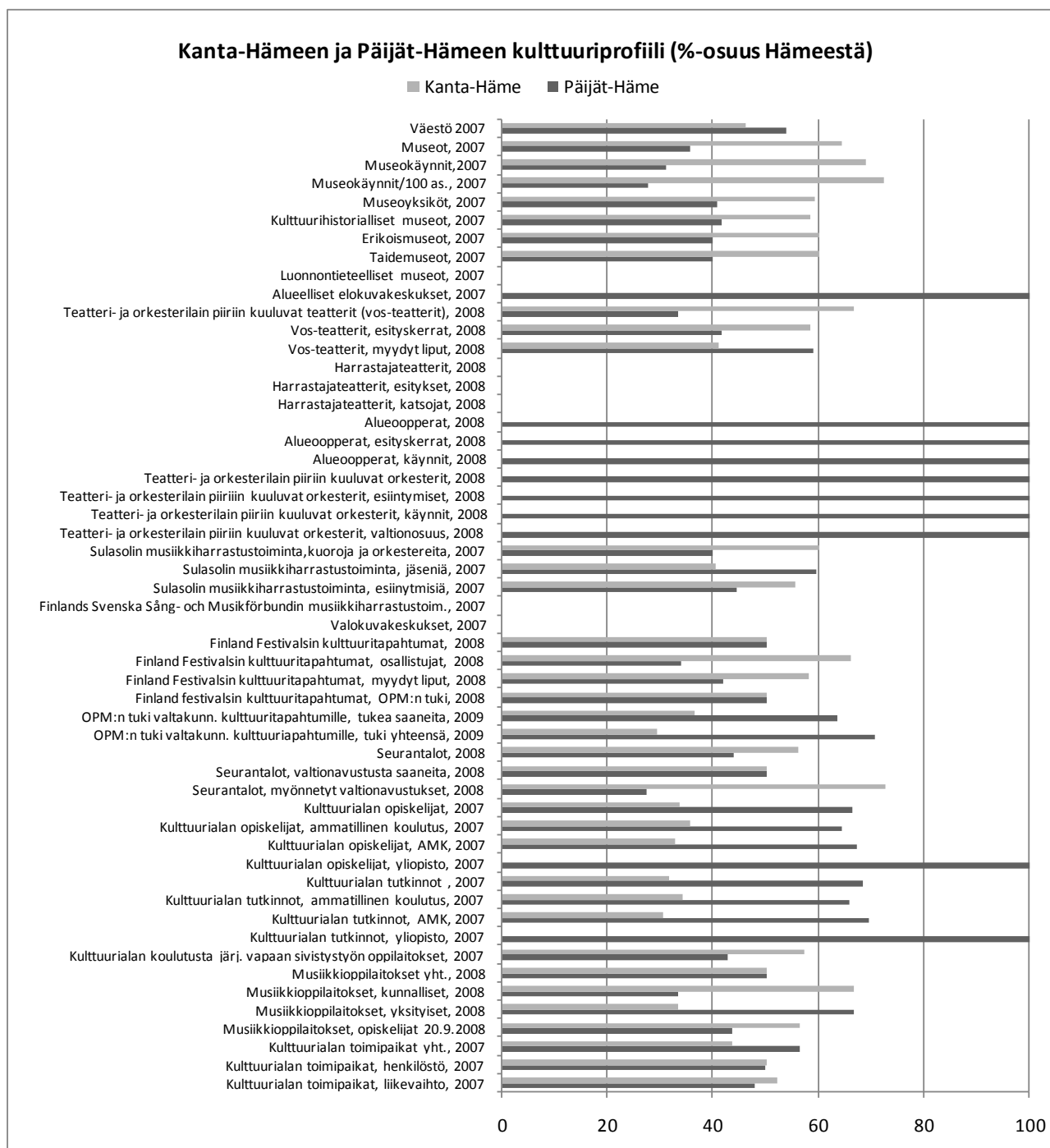
Suomessa kulttuurialan toimijat, toimipaikat ja talous ovat keskittyneet pääkaupunkiseudulle muiden toimialojen tapaan. Pääkaupunkiin on sijoitettu myös valtion keskeisimmät kulttuurilaitokset. Lisäksi Uudenmaan ELY-keskuksen toimialueen väestöpohja (28 % koko maan väestöstä) takaa riittävän kysynnän ns. pienempienkin katsojajoukkojen kulttuuritarjonnalle. Hämeen väestö käyttää osaltaan hyväksi pääkaupunkiseudun ja muun Uudenmaan kulttuuritarjontaa.

Tässä tarkastelussa mukana olleista julkisen ja kolmannen sektorin kulttuuritoimijoista Hämeen alueen 7 prosentin väestöosuutta selvästi enemmän on vain museoita (varsinkin erikoismuseoita),

Sulasolin musiikkiharrastustoimintaa ja kulttuurialan ammatillisen ja ammattikorkeakoulun opiskelupaikkoja. Hämeen väestöpohja ei välttämättä anna mahdollisuuksia laajamittaiselle ammattimaiselle toiminnalle, joten Hämeen kulttuuritoiminta perustuu pitkälti myös harrastustoimintaan. Lisäksi Helsingin läheisyys ja hyvät kulkuyhteydet mahdollistavat sen, että Hämeestä käydään paljon kulttuuritapahtumissa Helsingissä.

Kanta- ja Päijät-Hämeen maakuntien kulttuuriprofiileissa on joitakin selviä eroja. Ammattimainen musiikkitoiminta on keskittynyt Hämeessä selvästi Lahteen. Sinfonia Lahden ja Lahden Oopperan esityksissä käy kuitenkin paljon yleisöä myös Lahden ja Päijät-Hämeen ulkopuolelta. Päijät-Hämeessä on myös kaksi kolmasosaa Hämeen kulttuurialan koulutuspaikoista.

Kanta-Hämeessä on puolestaan Päijät-Hämettä selvästi enemmän museoita, Finland Festivalin kulttuuritapahtumien osallistujia sekä seurantaloja. Hämeen maakuntien välisestä yhteistyöstä on hyvänä esimerkkinä se, että Lahden Sinfonia käy konsertoimassa myös Hämeenlinna Verkatehtaalla.

Hämeessä on suhteellisen paljon luovan alan koulutuspaikkoja, joihin tulee paljon opiskelijoita ympäri Suomea. Haasteena Hämeessä on saada valmistuneet kulttuurialan osaajat myös jäämään valmistumisen jälkeen Hämeeseen. Tosin kulttuurialan koulutuspaikkojen jatkuva lisääntyminen viimeisen kymmenen vuoden aikana on johtanut siihen, että kulttuurialoilta valmistuneet eivät löydä oman alansa töitä eli työvoiman tarjontaa on enemmän kuin kysyntää.

Hämeen tulevaisuudenaloiksi arvioitiin tuotoksella ja arvonnäkökulmalla sekä työllisten määrällä mitattuna kulttuuritapahtumien järjestäminen sekä taiteilija-, näyttämö- ja konserttitoiminta. Kuten tilastot osoittivat, Hämeessä järjestetyille tapahtumille on riittänyt osallistujia jopa niin, että kaikki halukkaat eivät ole mahtuneet mukaan. Tällaisia tapahtumia ovat olleet esimerkiksi Lasten taidefestivaali Hippaloiden jotkut maksulliset tapahtumat ja Lahden oopperan loppuunmyydyt näytökset. Näissä kummassakin tapahtumassa on tarjontaa myös lisätty tässä arvioinnissa tarkastelukohteina olleiden tilastovuosien jälkeen. Tosin festivaalikohtaiset erot yleisömäärissä ovat suuria, eikä yleisömäärä ei ole mikään itseisarvo. Monet pienet tapahtumat haluavatkin pysyä pieninä, eikä tapahtuman merkitystä voi mitata pelkästään kävijämäärällä.

Kulttuuri- ja kongressikeskus Verkatehtaan valmistuminen syksyllä 2007 on monipuolistanut huomattavasti Hämeenlinna ja koko Kanta-Hämeen kulttuuritarjontaa. Verkatehtaalla on riittävän kokoinen sali mm. valtakunnallisia tapahtumia ja konserttikiertueita varten. Verkatehtaan alueelle on myös koottu eri kulttuuritoimijoita, jolloin yhteistyö ja verkottuminen on helpompaa. Esimerkkinä uudesta yhteistyömuodosta on Hämeen taidetoimikunnan ja Verkatehdas Oy:n sopimus kolmivuotisesta tuotantoresidenssiyhteistyöstä, jossa taiteilijalle tai taideryhmille tarjotaan mahdollisuus synnyttää uusia taideteoksia muuntuvassa ja teknisesti tasokkaassa salissa. Verkatehdas tarjoaa taiteen tekemiseen tilat ja taidetoimikunta puolestaan tukee taiteilijaa tai taiteilijaryhmää. Yleisön näkökulmasta tavoitteena on saada aikaan uusia ja korkealaatuisia teoksia. Kolmivuotisen yhteistyöpilotin toivotaan herättävän muun muassa kiinnostusta kulttuurin tilojen tehokkaampaan käyttöön.

Osana Euroopan sosiaalirahaston rahoittamaa Art Hub – luovien alojen osaamisyhteisö -hanketta on tehty vuoden 2010 aikana selvitys Lahden alueen luovan talouden laajuudesta, merkityksestä ja mahdollisuuksista. Selvityksen yhteydessä on tehty mallinnos Luovan alan osaamisyhteisön ja luovien alojen keskuksen rakentamisesta Lahteen. Selvityksessä on mm. todettu, että luovien alojen toimijoiden elinehto ovat toimivat verkostot ja sidosryhmät. Myös maakunnallinen näkyvyys ja profiloituminen ovat tärkeitä. Selvityksen mukaan Lahteen tulee rakentaa Hämeenlinnan Verkatehtaan kaltainen kulttuurikeskus.

Hämeessä on runsaasti kulttuuritarjontaa ja paljon pieniä kulttuuritoimijoita. Kulttuurin säilyminen elinvoimaisena edellyttää toimijoilta uusia yhteistyömuotoja ja toiminnan koordinoitua. Tarvitaan myös kulttuuritoimijoiden ja elinkeinoelämän entistä tiiviimpää yhteistyötä.

Hämeen kulttuuritarjonta, pitkä historia ja alueen sijainti Etelä-Suomessa luo hyvät edellytykset Hämeeseen suuntautuvan kulttuurimatkailun kehittämiseen. Kulttuuritapahtumien ja kulttuurikohteiden yhteismarkkinointi esimerkiksi paketteina majoitus- ja ruokailupalvelujen kanssa tarjoaa entistä paremmat toimeentulomahdollisuudet kulttuurista elantonsa hankkiville. Päätoimisten luovien alojen yrittäjien ja palkansaajien määrä Hämeessä on melko vähäinen, mutta kulttuuri osa-aikatyönä tai harrastuksena on merkittävää kulttuuritarjonnan kannalta. Kulttuuri tarjoaa elämyksiä sekä luovan työn tekijöille että kulttuurin käyttäjille.